

38-F-90 4054.

Vysokobalcerotěm Jarm
Dvor. padov. Prof. Ing. Alb. Bráfa;
členu pauske sněmovy av. P. 10.
v vyvolování wete odmg
auter

OCHRANA DÍTĚTE JINDY A NYNÍ.

SOCIOLOGICKÁ STUDIE

Bráfa

MUDRA. JANA DVOŘÁKA,

ŘEDITELE K. Č. Z. PORODINCE A NALEZINCE, C. K. VRCH. ZDRAV. RADY.

A. 1110.

V PRAZE.

NAKLADATELÉ BURSÍK & KOHOUT, KNIHKUPCI
C. K. ČESKÉ UNIVERSITY A ČESKÉ AKADEMIE CÍS. FRANTIŠKA JOSEFA PRO VĚDY,
SLOVESNOST A UMĚNÍ.

1907.

OBKAZ
PROF. ALB. BRÁFA
UNIVERSITĚ MASARYKOVĚ.

EXCELLENCI

PANU MINISTRU

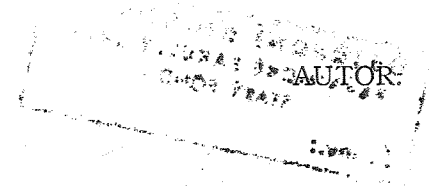
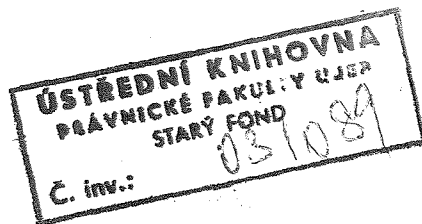
JUDRU. BEDŘ. PACÁKOVI,

C. A K. TAJNÉMU RADOVI, ZEMSKÉMU A ŘÍŠSKÉMU POSLANCI,

P. T. NEOHROŽENÉMU OBHÁJCI PRÁV NÁRODNÍCH,

NA DŮKAZ UPŘÍMNÉ PŘÁTELSKÉ ODDANOSTI A NELÍČENÉ ÚCTY

VĚNUJE VŽDY VĚRNÝ PŘÍTEL

Tiskem ALOISA WIESNERA v Praze,
knihhtiskaře České Akademie císaře Františka Josefa
pro vědy, slovesnost a umění

Povznášení nešťastné a kleslé jest
úkolom vznešenějším než souditi a
trestati vinníky.

Marie Červinková-Riegrová.

1. Historický vývoj nalezinectví a sirotčerství v Čechách.

Dle zachovaných přístupných pramenů a pamětí historických možno ve vlasti naší za první kolébku pozdějších institucí lidumilných a za první útulek pro děti opuštěné a osiřelé považovati skromničkový ústav, zvaný podle zakladatelů v l a š s k ý m š p i t á l e m, jenž na počátku 16. století založen byl tehdejší italskou kolonií pod vrškem svatojanským a Petřínem na Malém městě pražském a který již od svého vzniku vedle neduživých chudých hostil opuštěné děti a sirotky, jimž ochranu a zaopatření poskytoval.

Humánní účely, jež korporace zvaná „zbratření vlášské“ (die Verbrüderung) kromě náboženských účelů sledovala, rozmnožily záhy řady příznivců a lidumilů téže i členy z kruhů českého obyvatelstva, tak že četnými příspěvky a odkazy z různých stran vzrostly fondy „zbratření vlášského“ do takové výše, že opětovným přikupováním sousedních pozemků a usedlostí skrovničké prostory původního nepatrného špitálu značně se rozšířily, tak že vedle starých neduživců umožněno bylo přijetí stále rostoucímu počtu dětí opuštěných a sirotků.

Vedle vlášského špitálu, jenž nehledě k zdárnému vývoji potřebám časovým stále víc a více nevyhovoval, zařídila císařka Marie Teresie dekretem z 15. ledna 1762, „dojata byvši — jak v dekretu se praví — stále vzmahajícími se vraždami dětí a majíc přesvědčení, že proti tak nelidskému počínání nelze ničím tak bezpečně čeliti jako zřízením domu, kde by těhotné ženy našly útočiště a jich děti přijetí a zaopatření“ na Novém, městě pražském (na počátku Soukenické ulice) n a l e z i n e c, zvaný u s v. M á ř i M a g d a l e n y.

K účelu zřízení základního fondu ustanovila císařovna používání výtěžku sazeb, plynoucích z tak zv. hracích stolů Pharaonových (Pharaospieltische) v divadle a ze vkladů za-

pravovaných z maškarních plesů v obnosu 3000 zl. Zároveň vyzvána byla zemská vláda (Landesstelle), aby podala návrh o provedení nařízeného ústavu, a jak měla by býti opatřena ku krytí nutných nákladů potřebná podpora. Konečně měla zemská vláda podati i vyjádření, zda a pokud mohl by se k účelu řečenému použiti vlašský špitál, který sám sebou sloužil již v tehdejší době větším dílem k vydržování nalezenců a sirotků.

Podstatným obsahem plánu a projektu zemskou vládou r. 1763 předloženého bylo, že ani návrh na použití vl. špitálu pro ústav projektovaný není přípustný ani vhodného domu k účelu tomu naléztí nemožno. Následkem toho doporučováno, aby zakoupeno bylo stavební místo, a aby dle předložených plánů vystavěna byla nová zvláštní účelná budova dle předložených plánů, jejíž náklad rozpočten celkem na 113.000 zl. Zatímně do provedení stavby měly býti nešťastné opuštěné děti umístěny nákladem 1000 zl. v chudobinci. Kromě toho připojeny byly zem. vládou některé návrhy na získání potřebných podpor. Leč ze všech předložených návrhů a projektů nebyl uznán nijaký za přijatelný, nejméně návrh na stavbu tak nákladné budovy a sice z té příčiny, že fond záležející z výnosu her Pharaonových a poplatků z plesů vzrostl pouze na několik tisíc. Proto bylo dle návrhu zem. vlády r. 1764 vysokomístně nařízeno, aby se od projektované nové stavby upustilo, a aby se toliko zakoupila některá navržená stavební místa. Leč i k tomu byl fond z her Pharaonových, vzrostší r. 1763 na 20.000 zl. nepostačitelny. Proto usilováno bylo se všech stran, aby hledány a sbírány byly všemožné příspěvky; zejména vyzvány byly k příspěvkům: duchovenstvo, král, město Praha a jiná města, jakož i cechy, kteréžto vyzvání neminulo se vždy cíle. Fond takto sebrany rozmnožen byl r. 1763 nadační jistinou zřízenou z odkazu „sl. Augusty hraběnky Kinské z Chinice a Tetova“ v obnosu 50.000 zl. Tím umožněna byla koupě několika domů na Nov. městě pražském na počátku Soukenické ulice, jež byly upraveny k účelům nalezince, zvaného u s v. M a ř i M a g d a l e n y, do kterého mohly býti r. 1765 nalezenci, r. 1766 i těhotné ženy přijímány.

K udržování nově vzniknuvšího ústavu povolen byl vladáckou roku 1769 roční příspěvek 350 zl. z příjmů zastavárny, a Pražskými městy povoleno ročního příspěvku 375 zl. Kromě toho povolen dekretem r. 1772 roční výnos nájmu tehdy stávající pachtovní společnosti na draslo v obnosu 300 dukátů.

Ježto však i tyto příjmy dohromady nestačily k udržování ústavu, byli na základě vyššího příkazu z 22. července r. 1774 přednostové špitálu vlašského jakož i francouzského,

či sv. Ludmily, vyzváni buď ku splátce zálohy jednou pro vždy aneb k určitým ročním příspěvkům. Vedle toho přikázán byl nalezineckému ústavu Bazzenigův a Fuggerův pro nalezince v Sině určený kapitál v obnosu 6000 zl. Tím vzrostl opět valně dosavadní fond vlašského špitálu, rozmnožený fondy nalezince u sv. Maří Magdaleny, jež oba svěřeny byly správě přednostů vlašského špitálu, na 99.733 zl., jehož roční příjmy rozmnožily se o 12.423 zl. Těmito odkazy přijal vl. ústav na se mimo jiné závazek, že bude nalezinec i porodnice v dobrém stavu udržovati a dle vydatnosti fondu i rozšiřovati. Leč ani těmito podporami nebylo vydržování ústavu řečeného zabezpečeno. Naopak 4. listopadu 1775 byl chatrný její stav tehdejší komisí na nejv. místech vylíčen, a žádáno o odpomoc.

Přednostové vlašského špitálu přišli záhy k poznání, že společná správa vlašského špitálu i nalezince a porodnice, odloučeného od špitálu při tak velké vzdálenosti byla by na dále fondu i pořádku nemálo na újmu. A proto pomýšleli na opětovné další rozšíření vlašského špitálu a na sloučení porodnice u sv. Maří Magdaleny s původním ústavem pod Petřínem. Na základě toho, jakož i na základě řečené relace tehdejší komise bylo 20. ledna 1776 s nejv. míst nařízeno spojení ústavu u sv. Maří Magdaleny s vlašským špitálem, k jehož podpoře byl r. 1777 i francouzský ústav s vlašským sloučen. Takto provedeným sloučením dostalo se vlašskému špitálu nejen kapitálu 66.000 zl., náležejícího nalezinci Novoměstskému, nýbrž dv. dekretem ze dne 28./II. 1776 odevzdána byla k udržování ústavu toho i plantáže morušová a k ní náležející senoseč.

Za účelem projektovaného rozšíření vlašského špitálu. a k účeli tomu potřebného zakoupení sousedního domu hrab. Sporkova povolena byla dv. dekretem ze dne 8./2. 1778 záloha 8000 zl., českými „pány stavý“ 1./6. 1778 roční příspěvek 500 zl., a dv. dekretem ze dne 4./II. 1778 další roční příspěvek 2000 zl. z pronájmu loterie po dobu jejího trvání.

Takto vzrostl pomocí uvedených odkazů a přivtělením majetku Novoměstského nalezince a francouzského špitálu mimo statek Jenikovský fond vlašského zbratření na 286.990 zl.

Novým rozšířením vl. špitálu získáno bylo vedle opatření nového počtu chudých i místa pro 120 chlapců a holek opuštěných a pro 20 rodiček ústav vyhledávajících.

Ohledně způsobu výchovy dětí opuštěných v 16. století při samém vzniku prvního vzorného pro tu dobu sirotčince, za nějž možno všim právem považovati vlašský špitál pod Petřínem, ve kterém dostalo se jak neduživcům chudým tak i opuštěným dětem docela bezplatné péče, zajímavým jest zaznamenati, že dle zachovaných

záznamů do vl. špitálu přijaté opuštěné děti a vychovávání sirotci byli jednak v domě či ústavě, jednak i mimo ústav ošetřováni; či jinými slovy, že již od samého vzniku ústavu toho pojata byla do pravidel ústavu vedle péče ústavu i péče rodinná. A sice ošetřovány byly děti od věku kojeneckého až do věku „spůsoblosti k vyučování školnímu“ pravidelně mimo ústav, tedy v rodinách pěstounů, jímž se za ně platilo přiměřené ošetřovné, opatřován potřebný oděv a v případě nemoci poskytována potřebná pomoc lékařská.

Po dosažení věku školou povinného vraceli se jak chlapci tak holky zpět do péče ústavní, kde se jim ve zvláštní, dle předpisu zařízené škole dostávalo vyučování všemu, čeho bylo třeba k budoucímu jich zaopatření.

Pro holky ustanoveny byly vedle toho zvláštní mistrové, které je obyčejným ženským pracím vyučovaly. Věkem dospělí i učením pokročilí chlapci dávání byli podle osobní spůsoblosti k umělcům, řemeslníkům a živnostníkům do učení, aneb bylo používáno jich pro zemědělství; kdežto holky poukazovány byly do služby.

V prvním případě opatroval ústav sám pro chlapce mistry, zapravoval poplatek zámluvný či závdavek (Aufdunggeld), jakož i poplatek za vyučenou (Freisprechgeld), šatil učedníky po dobu jich učení a při vystoupení z tétož, a poskytoval chlapcům do ciziny se ubírajícím malý přídavek na stravu. I chlapci, již dáni byli na venkov, a holky, které si nemohly pro prvý počátek službou živobyті opatřiti, nezůstaly bez podpory.

Veškerá tato agenda vedena byla výhradně přednosty vláského sdružení, kteří i dozor na celou správu ústavu bezplatně obstarávali, a tímto způsobem veškeru správu velmi rádně vedli.

Po r. 1776, t. j. po sloučení vláského špitálu s nalezincem Novoměstským a francouzským ústavem lišilo se tehdejší zařízení dle všeho následkem stávajícího nedostatečného fondu velice patrně od původního tím, že byly ženy těhotné buď bezplatně aneb za plat přijímány. Bezplatně přijaté však povinny o stravování samy se starati, vyjímaje toliko ženy docela nemajetné, které bývaly podělovány tím, co zbylo při stravování špitální. Matky ty musily se i ohledně sazby za převzetí jich dětí dle okolností se správou dohodnouti a pouze dětem docela nemajetných matek dostalo se úplně bezplatného přijetí. Vedle toho dostalo se všem přijatým ženám při porodu i v nemoci potřebné pomoci lékařské, ke kterémužto účelu byl vedle babičky ustanoven porodník, lékař a ranhojič.

Než při tom všem pocítoována byla potřeba útulku pro ženy těhotné, účelu svému docela přiměřeného, poněvač přijímáním těhotných žen do vláského špitálu nebylo dokonce odpomoženo skutečným potřebám, ježto nedostávalo se jim potřebného zaopatření, a způsob zaopatření pro jejich děti byl příliš obtížným.

Všecky tyto nedostatky neušly bystrému oku císaře Josefa, jehož duch prahl po odpomoci.

O institucích císaře Josefem v život uvedených, napsal pln nadšení tehdejší vynikající protomedikus Dr. Tadeáš Bayer že byly takými, „že nebylo třeba ženám těhotným — pokud nebyly příliš zlomyslnými — uchylovati se ni z bázně před hanbou ni z chudoby k vypuzování plodu, odkládání dítěte, aneb dokonce k zavraždění tétož“.

V direktivních pravidlech josefínských z r. 1787 pamatováno na prvním místě na opuštěnou mládež, ve 2. řadě na opatření chudiny (zřízením chudobince), a na 3. místě na lidi úplně nespůsobilé, veřejnosti škodlivé a odpor budící, a tedy především na zaopatření chudých dětí zřízením sirotčince a nalezince, na opatření chudých těhotných žen zřízením porodnice, na opatření nemocných zřízením nemocnice a na opatření lidí odpor budících zřízením chorobince (Siechenhaus), na opatření choromyslných zřízením blázince, a konečně na opatření lidí ku práci nezpůsobilých zřízením chudobince (Versorgungshaus). Kdož by neobdivoval důmyslnou soustavu, na níž byl založen před 120 lety program lidumilné akce josefínské! Kdož by ale zároveň nezelel vida, jak mnoho z původních ušlechtilých, závažných programových podnětů v samém zárodku zakrnělo a zaniklo!

Zajímavým zajisté a pro další vývoj instituce nalezenecké a sirotčenské charakteristickým úkazem jest, že — jak shora uvedeno — již v základních pravidlech vláského špitálu od samého vzniku ze 16. století, a v intencích prvotních zakladatelů prvního v historii české známého sirotčince i v direktivních pravidlech josefínských spočívá zárodek rodinné výchovy nalezenců a sirotků. Vždyť shora uvedený program direktivních pravidel končí slovy: „Vedle toho měli by se dávatí kojenci na venkov do péče spolehlivých lidí za roční mzdu, čímž by se udržoval a ukájel půvab zříštnosti.“

Jak může kat. duchovenstvo v dnešním osvíceném věku při tak bohaté snůšce odborných zkušeností ze všech kulturních států o převážných výhodách péče rodinné dětí vůbec, a naproti tomu o velikých obtížích hromadné péče ústavní zvláště dětí po době kojenecké, ve svém polit. monitoru troufat

si mentorovati ředitelství ústavu kategorickým diktatem: „Dítě prsoum odrostlé budiž dáno do asylu pod správou milosrdných sester a pod dozor lékařův,“ aniž by za dobré uznalo zjednatí si názor zkušených odborníků a postavití se na reální půdu zkušenosti a praxe, — je věru nepochopitelné. Planými dogmaty se dnešního dne nestrhnou více masy lidu, a věci dobré se neprospěje, nýbrž uškodí.

Ze zachovaných zpráv v archivu zemském o jednání se zem. vládou, které týká se provedení direktivních pravidel v nové porodnici, zařízené u sv. Apollináře na základě dekretu z r. 1784 z prostředků státních, a otevřené vyhláškou zem. gubernia ze dne 30. července 1789 s původním stavem 30 těhotných a 903 dětí, vychází na jevo, že se v původní osnově direktivních pravidel pomýšlelo na společné zaopatření sirotků a nalezců v ústavě místo rozptýleně v rodinách. Teprve na základě řečeného jednání o prováděcích nařízeních došlo ku některým změnám původních ustanovení, tak zejména že proti původnímu ustanovení „upuštěno dekretem ze dne 18./9. 1788 od zamýšleného společného opatření sirotků v ústavě a nařízeno, že všichni nalezcí a sirotci mají vydáváni býti venkovanům a řemeslníkům na stravu (in Kost — tedy do ošetřování), vyjímaje pouze sirotky od sv. Jana Křtitele a 10 nalezců v porodnici, z nichž první mají býti ponecháni v jich ústavu, poslední pak až do přiměřeného umístění (schiksamer Unterbringung) v porodnici zůstaveni; podle kteréhožto vyjádření má se upustiti při zřizování v direktivních pravidlech s nejvyšších míst nařízených opatroven (Versorgungshäuser) od zařízení sirotčince.“

Jak z tohoto znění vychází na jevo, bylo dle všeho na základě návrhů podaných zem. vládou upuštěno od zásady opatrování nalezců a sirotků v ústavech, a rozhodnuto definitivně pro rodinnou výchovu.

Těmto intencím nasvědčuje i výslovné znění tak zv. zprávy (Nachricht) čes. zem. gubernia z 30. července 1789, kterou oznámeno bylo okresům otevření a zřízení porodnice, a týkající se opatření dětí v novém zem. porodnici a nalezcí sv. Apollináře, přikazující: „že má novorozené dítě poneháno býti matce neb u kojné tak dlouho, dokud by se nenašla příležitost k jeho umístění (ve venk. péči). Toliko je-li dítě nemocné, má zůstati v domě (ústavě) až do uzdravení.“

Ve zprávě této praví se výslovně: „Porodnice poskytuje nešťastným těhotným ženám pomoci a bere po jich porodu i plod do ochrany. Nebudeť na dále nedostatek bezpečného útulku a bázeň před hanbou moci sloužiti k jakékoliv omluvě těch, jež staly se svedením

či poklesem matkami, že dopustily se činu, před nímž se člověk hrozí.

Útulek pro nešťastné těhotné stává již nyní, a skytá pomoci potřebujícím, bez ohledu na stav a náboženství, lidumilné přijetí.“

Při provádění direktivních pravidel bylo r. 1790 vládou dále ustanoveno, že „s vlašským špitálem dosud spojený nalezcínek a porodínek má nadále na svém místě býti ponechán; že však se má docela nemajetným těhotným a rodičkám dostávati k podpoře menších denních porcí, jakož i že z vlašského ústavu vystoupí nalezcí dle direktivních pravidel zaopatřování býti mají ve venkovském (tudý rodinném) ošetřování (auswärtige Verköstigung).

V zájmu věci samé zaznamenati nutno, že již v tehdejší době uznávána byla potřeba dozoru; anoť se v prováděcích nařízeních direktivních pravidel dále nařizuje: „aby se správa chudinského zaopatření uvedla v souhlas s nejvyššími předpisy, budiž dozor nad ní svěřen nově zřízenému vrchnímu ředitelství,“ které v osobě tehdejšího proto-medika převzalo 18. února 1789 zároveň i správu chudobince a vl. špitálu. Při převzetí vl. špitálu do správy a pod dozor vrchního jednotného ředitelství bylo ve vl. špitálu 716 sirotků, z nichž pouze několik neduživých v domě (ústavě), 32 těhotných a rodiček a 10 kojenců, vedle 83 špitálníků či obročníků a tak zv. pensistů.

Zajímavé jest, že již za císaře Josefa uznána byla vládou potřeba jednotného dozoru na nalezcence a sirotky, a že již tehdejší zkušenosti a poměry vynořily potřebu jednotné správy a jednotného vedení porodnice, nalezcince a sirotčince, současně se správou chudinského zaopatření vůbec.

Snahy naše tíhnoucí na základě novodobých zkušeností ku jednotné organizaci dozoru na nalezcence, sirotky a děti opuštěné, jakož i ku jednotné zemské správě veřejného chudinství v obou nejdůležitějších odvětvích téhož, nalezcíctví a sirotčenství, především v jednom společném referátu zem. výboru, vedou nás maně do šlepci dávné minulosti, aniž bychom o tom měli tušení.

Jak již shora řečeno, bylo v direktivních pravidlech pomýšleno mimo ústavu uvedené i na zřízení zvláštního ústavu pro sirotky. Od úmyslu toho upuštěno však již dv. dekretem z 18. září 1788 a bylo naproti tomu nařízeno ošetřování sirotků vesměs ve venkovské péči u docela zachovalých pěstounů.

Kromě toho bylo na místě původně v direkt. pravidlech projektovaného jednotného ředitelství dv. dekretem z 13. června r. 1789 ustanoveno — jak se praví — k snadnějšímu přehledu

(Übersicht) zvláštní ředitelství v osobě zvláštního ředitele nad sirotky a obročníky.

Tím byly záležitosti, týkající se sirotek a obročníků odloučeny od ředitelství ostatních zaopatřovacích ústavů chudinských, pokud se týče jich řízení; leč ošetřování sirotek a obročníků dále se nadále ze společného fondu chudinského.

Jak již shora bylo připomenuto stával k zaopatření sirotek druhdy ústav při vlášském špitálu, ve kterém byla část dětí ošetřována. Daleko větší však jich část umístěna byla ve venk. péči. Vedle toho byla část osiřelých dětí zaopatřena v chudobinci a ve zvláštním k účelu tomu věnovaném domě tkalcovské továrny jednak z příjmů chudobince jednak z výnosu jich práce.

Než na základě Nejvyššího rozhodnutí byly domy tyto zrušeny, a tím všechny tamtéž ošetřované děti — vyjímaje několik mrzáků, kteří v chudobinci a do té doby při vlášském špitále stávajícím nalezcinci se nacházeli — dány vesměs do venkovské péče.

Děti tyto odevzdány byly novému vrchnímu ředitelství chudinských ústavů, a tím založen byl první status ošetřovanců pro ústav sirotčí, jenž přirostem, vzešlým od doby odevzdání až do konce prosince 1789 vzrostl na 849.

Již v direktivních pravidlech činěn byl rozdíl mezi nalezcinci a sirotky, z kteréžto příčiny bylo nařízeno, aby ku jich přijetí zřízení byl docela zvláštní ústav.

Do kategorie nalezcenců čítány byly děti do 6 let, do kategorie sirotek od 6 do 15 let, načež vystoupily z péče ústavní.

Ježto však sešlo ze zřízení ústavu sirotčího, proto pomínulo i toto rozlišování mezi nalezcinci a sirotky, a byly všechny do péče přijaté děti pojaty do stavu sirotčího.

Vedle vrchn. ředitele, jemuž svěřen byl dozor a vedení sirotčí agendy a jenž podřízen byl zem. vládě, byli z úředníci, a sice: 1 dozorce sirotek (Waisensitator), jehož úkolem bylo vést dohled na sirotky ve venkovské péči se nacházející, a o jich stavu podávati vrch. ředitelství zprávu. Obzvláště však bylo mu o to pečovati, aby byly děti v čistotě držány, řádně chovány, dle věku do školy posílány, a po ukončení školního vyučování dávány k umělcům neb řemeslníkům aneb k jiným službodárcům do města aneb na venkov, tak aby si po vystoupení z péče ústavní mohli samostatně zaopatřiti potřebnou výživu. Vedle dozorce stanoven byl sirotčí protokolista, jemuž přikázáno bylo vedení celé správní agendy a evidence dětí v péči se nacházejících.

Pro přijímání do upraveného takto zaopatřovacího ústavu sirotčího (Waisenersorgungsanstalt) byla směrnatými direktivní pravidla, ve smyslu jichž byly děti chudých rodičů, děti z porodnice a nalezcinci přijímány buď bezplatně aneb za určitou sazbu ošetrovnou, a zaopatřovány až do 15. roku. Do té doby měly však býti vedeny k tomu, aby po dosažení norm. věku byly s to samy se užíviti.

Povinností pěstounů bylo, aby sirotky do péče přijaté chovali v čistotě, vyživovali zdravou stravou, dle potřeby šatili, křesťansky vychovávali, v pádu onemocnění prostřednictvím farních úradů pomoc lékařskou opatřovali a po 6. roce věku náležitě do školy posílali.

K dohledu nad pěstouny ustanoveni byli zvláštní dozorcí sirotek, jichž povinností bylo konati časté prohlídky a shledané nedostatky oznamovati vrch. ředitelství. Zejména přihlížeti měli k tomu, aby dětem v péči sirotčí dostalo se takové výchovy, aby se dovedli samostatně užíviti a státu prospěšnými se státi, „kterémuž to účelu jest — již dle tehdejších názorů — školní výchova nejhlavnějším základem“. Již v době školské měl dozorce přihlížeti k schopnosti a tělesné zdatnosti dětí, zvláště chlapců, aby mohli býti po ukončení návštěvy školní buď u umělců či řemeslníků do učení aneb u zemědělců až do 15. roku s podporou umístěni.

Z 2108 v péči sirotčí v tříletí 1790—1792 nacházejících se dětí přišlo 77 k umělcům a řemeslníkům do učení a 11 k zemědělství.

Náklad roční obnášel průměrem ročně: na stravu 14.752 zl., na oděv 3006, na peřinky dětské 1000 a na léky 103. Úmrtnost sirotek v tříletí řečeném činila průměrně ročně 24.4% (či dle let 25.1, 25.0, 23.3%).

2. Vnitřní zařízení a správa staré porodnice; základní zásady josefinské instituce nalezcinecké.

Máme-li o podstatě tehdejší instituce nalezcinecké a o její zásadách učiniti si jasné a správné ponětí, dlužno zasvětit si se podrobněji do základních pravidel ústavního statutu ústavu u sv. Apollináře, jakož i do vnitřního zařízení téhož a do způsobu zaopatření matky a dítěte v ústavu.

Ústav u sv. Apollináře tvořil původně po svém otevření součástku všeobecné nemocnice, stojí pod společnou správou a pod společným řízením téže. V 1. roce trvání ústavu řečeného r. 1789, před zřízením správní kanceláře v nemocnici,

vedena byla správa porodnice zatímne dozorcem domu, zastávajícím místo bývalého otce špitálu ve vlášském špitálu. Od r. 1790 přenesena byla správní kancelář do všeob. nemocnice. V porodnici samé zřízena byla přenesením celé řady funkcí správních na dozorce jakási filiálka správy nemocniční. Za účelem úspory nechalo vrchní ředitelství do rozpočtu pojaté místo vrátného neobsazené. Služby vrátného obstarávati musil řečený dozorce. Vedle toho byla porodní bába, výpomocná žena, 3 opatrovnice, 1 kuchařka a k udržování čistoty v domě jakož i jiné čelední práce ustanovena 1 domácí služka či pradlena. Kromě tohoto personálu nebylo v domě nikoho. Duchovní péče byla v rukou faráře, obstarávání těžkých porodů povinností dvou vrchních chirurgů nemocničních, kteří byli oba porodníky, a péče o nemocné věcí lékařů nemocničních. Dozor na nemocné nedělký svěřen byl lékařovi chorobince; lehké nemocné byly ošetřovány v porodnici, těžší případy byly dopravovány do nemocnice.

Jak přísná bývala druhdy o p a t ř e n í ohledně u d r ž e n í t a j e m s t v í každé v porodnici útulek hledající a zvlášť platící rodičky, tomu nasvědčuje celé tehdejší interní zařízení ústavu.

Ve smyslu direktivních pravidel mělo pro ženy těhotné (geschwächte Weibspersonen) vyhledáno býti místo takové, kdež by mohly docela potají naléztí útulek. Proto měl míti dům takový (dle dir. pravidel) více příchodů a vchodů, aby se mohly ženy vstupující tím spíše v tajnosti udržeti. Ve smyslu těchto zásad vyhlédnuta byla k účelu tomu budova u sv. Apollináře, která — dle zachovaných starých pamětí — „stojí v osamělé končině na pahorku, s něhož je úplně volná vyhlídka do rozkošného okolí. Na volných stranách je vroubena zděmi a mřížovím, čímž kromě vchodů veškeren přístup je zamezen, aniž by příjemná vyhlídka byla obmezena. K budově byly 3 různé příchody a do ní dva vchody, z nichž jeden (vraty) byl veřejný, a druhý u prostřed domu tajný vchod pod dozorem ústavní por. babičky“.

Celé vnitřní zařízení budovy ústavu bylo tak upraveno, aby vyhovělo nejen účelu, nýbrž direktivním pravidlům, aby příchozí mohly nepozorovány vstoupiti a býti přijaty. I za účelem docela nepozorovaného sčastnění se bohoslužby učiněna byla k udržení tajemství potřebná opatření zřízením zvláštních oratorií pro každou třídu. Pro ošetřovanky I. třídy bylo kromě toho upraveno v oratoriu více zvláštních oddělení, aby každá ošetřovanka sama pro sebe mohla býti úplně ukryta. Okna na ulici opatřena byla k témuž účelu malými mřížemi, kterážto opatření učiněno bylo i v oratoriích. Veškerým ústav-

ním zřízencům uloženo bylo všeobecně za přísnou povinnost, aby udržovali co nejpřísnější mlčelivost.

K naprostému udržení tajemství bylo kromě toho učiněno opatření, aby se i při procházkách v zahradě ošetřovanky prvních dvou tříd aneb dokonce i 3. třídy mezi sebou nestýkaly. Za tím účelem byla doba pro procházky pro každou třídu zvlášť určena.

K udržení přísného dozoru na tajný vchod por. babou bylo i lékařům uloženo, aby vedli inspekci na tuto bránu.

I co lék. pomoci se týče, bylo primári v instrukci nařízeno, aby k těhotným neb nedělkám nebyl připuštěn leč ten, jehož by si samy výslovně přály. Ni ředitel ni jiný vyšší představený nenavštěvoval celý těhotných a nedělek tajného oddělení, aby „nikdo bez jich vlastního přání konáním dozoru nerušil tichý jich pobyt“. Jediný primář byl dle instrukce za jich blaho zodpověden. Primári jakož i lékařům, ku poskytnutí pomoci při porodu a k ošetřování lékařskému ustanoveným, uložena co nejpřísnější mlčelivost. A aby odejmuta byla veškerá příležitost k jakémukoliv odhalení tajemství, nesměl býti nikdo — vyjímaje nejnnutnější potřebu — pod žádnou záminkou do ústavu připuštěn. Ošetřovánkám třídním příslušelo i právo vzíti si s sebou do ústavu zvenci vlastní opatrovnici. Žádná o přijetí se ucházející osoba n e s m ě l a d l e instrukce po svém jménu, tím méně po jménu otce dítěte býti dotazována. A i v pádu, že by býval pobyt takové ženy vypátrán, nesměla býti o ní dána žádná zvěst, aniž by se přijal od úřadu platný důkaz, a taktéž nepodával pobyt osoby takové vochranně (Versorgungshaus) této proti ní nikdy žádného právoplatného důkazu.

Z ústavu nesmělo býti vydáno žádné vysvědčení k právnímu důkazu. Jediná předepsaná opatrnost záležela dle dv. dekretu z 18. září 1788 pouze v tom, že do ústavu vstoupivší žena napsala své příjmení a křestní jméno na lístek a lístek zapečetěný primári ukázala. Tento zapečetěný lístek zůstal však v její ruce až do jejího odchodu. Na obálce lístku připojeno bylo pouze označení pokoje a číslo protokolu. V záznamech správních bylo tudíž při takových matkách vedeno buď jméno libovolně, přijaté, neb jiná značka, na př. písmeno pokoje či běžné číslo protokolu. K otevření obálky došlo jediné v pádu úmrtí matky. I na křestním listu či vysvědčení, jež farář vystavuje při křtu, označovala se osoba, která nepřijala nějakého jména, pouze číslem, jež dostala v protokole porodnice. Způsobu označení tohoto musilo býti

použito i ve případech, když tajně vstoupivší osoba zde zemřela. Kromě toho měly osoby, útočiště v ústavu hledající, zvláště na I. platební třídě, k zamezení svého poznání právo vstoupiti do ústavu v závoji, v škrabošce neb jinak, tamtéž poroditi a ihned po porodu se vzdáliti, či déle zde prodletí, dítě s sebou vzíti, do vlastní péče přijmouti, aneb do nalezince péči ústavní odevzdati.

Přijetí do ústavu přišedší těhotné neplatící ženy dalo se tím způsobem, že musila se přihlásiti nejprve u vrchního ředitele, načež po zjištění por. babou, že do 2—3 neděl pravděpodobně porodí, odkázána byla znovu k řediteli k definitivnímu přijetí. I u chudých dívek, jež přijaty byly do ústavu na průkaz vysvědčení chudoby či nemajetnosti, zachovávalo se pokud možno, utajení a mlčelivost, ježto vzhledem k tomu, že byla vrata ve dne v noci uzavřena, nikdo nepovolaný nesměl do ústavu vstoupiti, vyjímaje služebné zřízence. Kromě toho byly při vymáhání vysvědčení chudoby od obcí pro těhotné chudé ošetřovanky označovány ošetřovanky porodnice obcím za společného ředitelství obou ústavů jako ošetřovanky veř. nemocnice, a kromě toho bylo různými výnosy zejména nařiz. min. ze dne 14. srpna 1834 přikázáno co nejšetrnější zacházení s nimi.

Až do r. 1854 bylo i ošetřovánkám IV. tř. na výslovnou jich žádost zaručeno udržení tajemství. Od r. 1854 byla povinna každá příchozí ošetřovanka IV. tř. vykázati se průkazem o příslušnosti. K novému opatření tomuto došlo proto, že již tehdy činily se ve mnohých obcích pěstounům překážky a obtíže při vystavování vysvědčení k obdržení nalezenců do péče. Toto počínání si obcí, jakož i časté restituice dětí daly podnět ke gub. dekretu z 16. ledna 1849, kterým se nařizuje, aby nalezenci po dosažení norm. věku příkazováni byli do další péče domovským obcím jejich matek. Následkem toho bylo od r. 1853 uloženo správě porodnice za povinnost, aby v každém případě zjišťováno a v záznamech vedeno bylo nacionale a domovská příslušnost neplatící ošetřovanky. —

Dříve byly příslušnice IV. třídy osvobozeny od poplatku ošetřovacího i od sazby za dítě. Od r. 1854 byly od úhrady ošetř. denní sazby v obnosu 52½ kr. osvobozeny toliko ony ošetřovanky, jež mohly vykázati legálním vysvědčením chudoby svou nezpůsobilost k placení. Přijetí a zaopatření jich dětí v péči nalezinecké dalo se jako před r. 1854 i nadále bezplatně, ježto ošetřovanky tyto byly povinny podrobiti se službám kojných v nalezinci po dobu potřeby (nejdéle do 4 měs.). Z rodiček přijatých do bezplatné

péče byly ony, jež shledány byly způsobilými ku kojení, povinny nechat se upotřebiti za kojné pro ony kojence, již v ústavu byli ponecháni, začež se jfm dostalo ve smyslu direkt. pravidel odměny 1 zl. měsíčně.

V r. 1854 byly oba ústavy: porodnice a nalezinec prohlášeny za ústavy zemské, a dnem 1. listopadu 1861 přešly úplně do správy zemské.

Ještě r. 1863 bylo tajné oddělení od ostatních tříd odděleno zvláštní chodbou a povždy uzavřeno. Z oddělení tajného vedly dvoje schody, jedny do zahrady tajného oddělení a druhé k tajným dveřím pro vstup a východ, takže i v době této nemohly býti ošetřovanky tamní ani od domácích lidí nikdy shlednuty.

Nejen svobodným dívkám, ošetřovaným v ústavu, nýbrž i pěstounům nalezenců dostávalo se druhdy docela zvláštních nepřiměřených výhod a práv, ježto i dle instrukce pro správce ze dne 18. října 1835 (Gub. No. 41.473) bývalo druhdy úmyslem vlády ponechati dobrým pěstounům nalezence do výchovy tak dlouho, až by z péče zem. nalezince vystoupil. Proto zapovídalo se správě, aby libovolně a bez dostatečné příčiny na pouhou žádost matky pěstounům děti odjímala a jinam překládala, nevyjímaje i ony případy, kde byli pěstouni ze špatného ošetřování obviněni, a kde byla správa povinna ku přeložení dítěte opatřiti si svolení ředitelství.

Ve případech, kdy hlásili se vlastní rodiče o nalezence a reklamovali jej, měl se jim ve smyslu dv. dekretu z 1. dubna r. 1813 (Pol. G. S. Bd. 40., S. 61) nalezenec vrátiti toliko tehdy, když by nahradili ústavu nejen veškeré náklady, jichž dítě vyžadovalo až do doby reklamace, nýbrž i pěstounům uhradili všechny výhody, jež by mohli míti z nalezence jakýmkoliv způsobem od doby podání reklamace až do dosažení 22. roku věku, aneb když by se dobrovolnou shodou o výši náhrady s ředitelstvím nalezince dohodli. Nařízením tímto vysloveno bylo poprvé uznání práv vlastních rodičů ku reklamaci svých dětí, svěřených do péče nalezinecké. Ve smyslu dolnorak. vl. dekretu z 16. února 1837 nemá se však vydání nalezence rodičům prodlužovati a zdržovati následkem eventuelních nároků pěstounů a následkem protahujícího se vyřízení těchže, nýbrž vydání nalezence, jež vlastní rodičové legitimovati si přejí, má se státi neprodleně.

Konečně stanovuje dv. dekret z 21. listopadu 1839 (Pol. G. S. Bd. 67), že nalezenci, kterým se jakýmkoli způsobem dostane pohyblivého jmění, nemají býti z ústavu propuštěni z moci úřední, nýbrž že přísluší rozhodovati poručníku, ustanovenému soudem a vrchnoporučenským úřadem, buď o pone-

chánil v ústavu neb o propuštění nalezenec. Co se náhrady ústavu za takové nalezenec týče, má fond plný nárok na náhradu nákladů s výhradou odečtení sazby zapravené od sumy vzešlého nákladu.

Jak mělkým byl tehdejší názor o otázce, může-li rodina pěstounů pro majetkové poměry konati povinnosti k svěřenému dítěti, vysvítá z toho, že dle názoru Dra Grüna: „nemůže býti zvána chudou rodina, která nepadla za obtíž dobročinnosti veřejné, a která se vydrží samostatně, byť i s napnutím veškerých sil. „Všichni tací pěstouni uznávání byli dle tehdejších názorů na základě vysvědčení farních a obecních úradů za způsobilé, že co se jich majetku týče, mohou nalezenec vyživiti. Tím také měla se vyvrátiti domněnka, jakoby pouze chudé rodiny o nalezenec se ucházely. Jak patrně, vedl Dra Grüna chybný předpoklad k docela nesprávnému závěru. Proto má provedení důkazu o nemajetnosti pěstounů dle podobných dedukcí cenu nejvyš theoretickou, ježto je se skutečností v zřejmém odporu.

Aby pěstouni nalezenec povinností svým spíše mohli dostáti, byli dle příkazů vládních nalezenec osvobozeni od školného a obdrželi knihy a školní potřeby od farnosti bezplatně.

Tím pokusil jsem se ku zevrubnému poznání základních zásad instituce nalezinecké a ku správnému vystihnutí zastaralých předsudků načrtnouti malý obrázek ponuré minulosti instituce nalezinecké z prvních dob jejího vzniku, vrhající ve mnohém ohledu stíny své až do doby nynější, jak z následujícího vylíčení bude patrně. —

3. Stinné stránky prvotní soustavy nalezinecké a postupné omezení nepřiměřených práv matek v zájmu dítěte.

K správnému posuzování dalšího postupného vývoje instituce nalezinecké zaznamenati dlužno, že dle direktivních pravidel byl nevyhnutelným požadavkem přijetí dítěte do péče nalezinecké průkaz o nemanželském původu nalezenec; děti manželského původu pravidlem práva toho nepožívaly.

Kromě toho neměli původně pokrevní příbuzní nalezenec jako pěstouni žádných nároků na ošetrovný příspěvek na dítě.

Jak již shora uvedeno, bylo dle původních zásad, vtělených v direktivních pravidlech josefínských, svobodné matce nem. dítěte, porodivší v porodnici zůstaveno úplně na vůli, aby bez veškerých závazků a podmínek dítě v ústavu ponechala aneb s sebou vzala. Záleželo pouze na vyjádření a okamžitěm

rozhodnutí mladé, nezkušené matky, jakým způsobem si přeje, aby bylo o dítě postaráno.

Z dalšího bude patrně, že za tehdejších poměrů byly ohledy na osud nemanželského dítěte vedlejšími; hlavní byla restituce cti pokleslé svobodné matky před veřejností, — a byť stalo se to i na úkor dítěte. Názory tehdejší vystihla vynikající lidumilka Mar. Červinková-Riegrová slovy: „Nedovolujeme děti topit a vraždit, ale odsuzujeme je k povolnému hynutí v bídě a ve spouště mravní,“ což kryje se as úplně s duchaplnými slovy Dumase: „... ne tuent pas, mais laissent mourir“.

Veškerého pouta o dítě zbavená matka toliko v nejdříveších případech starala se o další, větším dílem velice žalostný osud dítěte, čehož výmluvným svědectvím jest tehdejší neobyčejná úmrtnost nalezeneců, na kterou všeobecně bylo poukazováno.

Původní zásady josefínské soustavy nalezinecké, obsažené v direktivních pravidlech, doznaly postupem času v znenáhlem vývoji velice podstatných obdobných změn. O převzetí dítěte do bezplatné péče nalezinecké platila prvotně v direktivních pravidlech vyčtená zásada: „že od žen, jimž dostane se bezplatného přijetí do ústavu, přijme se i dítě do bezplatné péče“. Jedinou podmínkou přijetí dítěte do bezplatné péče nalezinecké byl průkaz skutečné chudoby a nemajetnosti pomocí vysvědčení chudoby. Jiné podmínky a závazky svobodná matka druhdy k převzetí dítěte do péče nalezinecké splniti povinna nebyla. Tyto svrchované výsady či právní nároky svob. matek v porodnici a po případě i v nalezinci ošetřovaných na úkor dítěte, zaručené původními normativními nařízeními, byly v dalším vývoji instituce nalezinecké analogicky jako ve mnohých jiných kulturních státech postupně dle zkušeností a požadavků časových stále víc a více omezo-
vány a zkracovány.

Stalo se tak opětovnými výnosy zejména dv. kanceláře ze 4. září 1834 (nařízení vl. z 18. dubna 1837), dv. kanceláře ze 2. září 1844 a j. v., jimiž původní neobmezené privileje a právní nároky nemanželské matky na ústav a péči nalezineckou omezeny byly nejprve na 12, později dv. dekretem ze 4. září r. 1829 čís. 38.217, na 10 a konečně od roku 1873 na základě usnesení zemského sněmu z 3. prosince 1872 na 6letou normální ošetrovnou péči nalezineckou. Bezplatné zaopatření dítěte nemanželského zaručeno bylo novými nařízeními jediné a výhradně matkám chudým na průkaz vysvědčení chudoby, k tomu ještě pod určitými přesně stanovenými podmínkami a s výhradou, že vyplní jisté předepsané výkony (Gegenleistung). Přesné označení podmínek těchto obsaženo jest dle publikace Dra Grüna z r. 1863 v úryvku z předpisů ústavních

pocházejících z r. 1835, dle nichž: „Matky ošetřované v porodnici na základě legalního vysvědčení chudoby bezplatně vy-mohou si závazkem, že podrobí se použití k vyučování škol-nímu v porodnici a k službám kojných v nalezinci, právo k bezplatnému přijetí jich novorozenců a k ošetřování těchže až do ukončení 10. roku věku nalezincem.“

Pozdějším dokladem o obnovené platnosti uvedených pod-mínek a výhrad bezplatného přijetí dítěte do péče nalezinecké i novějšími zák. nařízeními jest úryvek ze statutu nalezine-ckého, citovaný Dr. W. Weitenwebrem v studii „Die med. Anstalten Prags“ z r. 1845 tohoto znění: „Bezplatného přijetí do c. k. nalezince dosíci mohou ve smyslu nejnovějších nařízení pouze ony děti, které v c. k. porodnici a sice z takých n e m a j e t n ý c h svobodných žen se narodily, které se v pádu způsobilosti po 4 měsíce věnují službám kojných v ústavu samém“ atd.

Postupné obmezování přílišných právních nároků matek nalezenců na ústav prýstilo v řadě zajisté neposlední ze stále víc a více pronikajícího poznání, že v poměru, v jakém matce nem. dítěte práv jí často nepřislušných přiznáno, o to bylo zkráceno dítě její v přirozených svých právech, a sice nejen v poměru k vlastní matce, nýbrž i k svému ploditeli. Kromě toho již ode dávna vznikaly a množily se proti románské i jose-fínské soustavě výtky neneoprávněné, z nichž první týkala se přílišné tehdy úmrtnosti dětí nacházejících se v péči nalezi-necké; druhá výtka týkala se rozsáhlého zneužívání péče na-lezinecké matkami svobodnými i vdanými tím, že hromadným přijímáním dětí, zrodivších se v porodnici, do veřejné péče nalezince bez soustavného šetření, zda matka či otec dítěte mohli by konati povinnosti k dítěti, trhá se přirozená páska mezi matkou a dítětem na úkor téhož.

Výtka první ohledně vysoké úmrtnosti nalezenců měla pro pražský nalezinec — pokud se ústavu týče — oprávněnost nejvyšší do r. 1880, od kteréžto doby poměry v ústavu samém stále příznivěji se vytvářovaly, tak že předčily v poslední době zdravotní poměry podobných ústavů v zemích s germanskou soustavou. Zdravotní poměry nalezenců v péči rodinné ne-udržovaly ovšem až do posledních dob stejný krok následkem těsné souvislosti, jakou měly ve vlasti naší se sociálními po-měry chudíčkových pěstounů, a s vysokou úmrtností dětskou v chudině vůbec.

Výtka druhá ohledně častého zneužívání péče nalezinecké i provdanými matkami nalezenců měla své kořeny již v prvých desítiletích předešlého století. Vždyť čteme již v řečené studii Dra. Grüna z r. 1863 výslovně, že: „vytýkalo se nalezincům,

že poskytují nesvědomitým rodičům snadnou příležitost, aby zbavili se péče o své děti, a aby vložili starost tuto na bedra státu; — dále že nestoudně zneužívají veřejné dobročinnosti, ježto i rodiče, manželským svazkem spojení, plod manž. jich svazku z pouhého sobectví jiným na starost vnášejí, a že takým uvolňováním povinností rodičů přispívá se k tomu, aby se páska lásky mezi ploditeli a jich dětmi ještě více uvolňovala.“

Ovšem upříti se nedá, že výtka v této formě přednešená platila více románské soustavě než josefínské, poněvadž při josefínské soustavě byla již v době vzniku původního nalezince v direktivních pravidlech vytyčena zásada, že přísluší jedině nemanželským dětem nárok na veřejnou péči nalezineckou. Zásada ta byla i později opětovnými výnosy nejen akademicky znovu vytyčena, nýbrž i v praxi povždy s veškerou přísností uplatňována; tak zejm. dekretem dv. kanceláře ze 4. září 1834, nařízením vlády z 18. dubna 1837 a dekretem dv. kanceláře z 2. srpna 1844, dle kteréhož: „za manželské děti, kterým pouze dočasně k vůli nemoci aneb za příčinou vazby rodičů, aneb jinak následkem úř. vyzvání v nalezinci poskytuje se dočasný pobyt, dlužno vždy zapraviti ošetřovací poplatek.“

Jak vidno, je zásada o výhradném sprostění dětí nemanž. v péči nalezinecké ode dávna integrující součástíkou celé insti-tuce nalezinecké. Zneužívání péče nalezinecké vytvářilo se v dalším postupu v jiné formě — jak později bude blíže vy-světleno —, a sice v té, že matky nalezenců, provdávší se i za otce nalezence ponechávají dítě to aneb i více dětí nemanž. v péči ústavní až do uplynutí normálního věku.

Tím vyvrácen byl v praxi postupem doby pevný před-poklad Dra Gr ü n a, „že manž. děti dle stávajících zákonů v nižádném případě a za žádných poměrů nemohou státi se v Rakousku předmětem ošetřování se strany nalezince, a že nejsou rodiče ani fakticky ani mravně sprostěni ústavem na-lezineckým konání povinností k svým dětem; a že následkem toho nemůže býti v ohledu tom žádné řeči o zneužití veřejné dobročinnosti.“

Většího ještě rozsahu a větší váhy nabývala postupem času podstata 3. výtky, totiž že tak snadno dosažitelným přijetím dítěte nemanželského do péče nalezinecké bez průkazu nevy-hnutelné potřeby trhá se pokrevní páska mezi matkou a dí-tětem. Hromadící se argumenty padaly těžce na váhu, a horoucí doktriny výmluvných obhajců utajování mateřství, jakým byl Dr. Grün, neohrožený zastance býv. tajného oddělení, zaléhaly vždy dál a dále.

4. Kritický rozbor zastaralé soustavy nalezinecké a vítězná převaha nových zásad o ochraně dítěte.

V postupném časovém vývoji instituce nalezinecké nabývaly za příčinou nových zkušeností a nastalých změn sociálních poměrů i původní na základě direktivních nařízení spočívající předpisy statutu nalezineckého nové interpretace a nových podstatných změn zásadních, vedoucích k postupnému obmezování původních neobmezených nároků matky v zájmu dítěte.

Takové a podobné časové pohnutky vedly zajisté zemský výbor, že na základě usnesení sněmu zem. z 3. prosince 1872 zkrátil výnosem ze dne 22. ledna 1873 č. 2019 do té doby roletou péči nalezineckou na dobu 6letou, a tak zv. péči dvoutřetinovou (t. j. poskytování $\frac{2}{3}$ ošetrovného vl. matkám dětí či pokrevním ascendentům) dokonce pouze na 4 léta.

Současně učinil zemský výbor do stávajících dosud zásadních ustanovení, zaručujících svobodným matkám nemanž. dětí, narozených v porodnici zemské, v předpokladu, že vyplní požadované vzájemné výkony v porodnici a co kojné v nalezinci, nároky na zaopatření jich dětí do konce 6. roku, závažný a zásadně velice pronikavý průlom tímž výnosem, na základě jehož pozbyly pro příště i matky, vykonavši fakticky řečenou dvojici služeb ústavu a obdrževši záruku poskytování dvou třetin normální podpory dítěte, veškerých nároků na další podporu nalezineckou pro dítě své dnem provdání se, tudy i před uplynutím 4. roku.

Moderním pokrokovým duchem nesoucí se reformní proud strhoval v dalším postupu zvětralé hradby josefínské soustavy nalezinecké a přivodil další nový průlom do zastaralých výsad a přesprávných nároků matek, jakož i do dosavadního klášternického utajování mateřství na úkor ubohého dítěte zejména ustanoveními, jimiž se ve skutek uvedlo usnesení sněmu království Českého ze dne 24. října 1881, kterým tajné oddělení při české porodnici bylo zrušeno a přeměněno v oddělení platební. Tím smazána nejčernější skvrna celé této jinak blahodárné instituce.

Zejména § 5. ustanovení týkajících se zrušení taj. oddělení, předpisuje výslovně, že: „c. k. úřadům, pokud jsou povolání a oprávněni žádati za zprávy o jednotlivých osobách, nemůže ústav, i pokud jde o ošetřovanky oddělení platebního aneb jejich děti, odeprítí sdělení toho, čeho jim o takových osobách zvědět nezbytně jest potřebí.“

Kdož by nepoznal, jak velikého významu a dalekosáhlého dosahu ve vývoji instituce nalezinecké jsou obě uvedená usnesení sněmu zemského z r. 1872 a 1881!

Znamenají závažné etapy a měly pro dítě i matku netušený blahodárný význam: prvé obmezením, ztencením a podvrácením druhdy neobmezených práv matky na úkor dítěte, a druhé zrušením upřílišněného a nepřirozeného utajování porodu nemanž. dítěte, vedoucího v dalších důsledcích ku jeho fyzické a mravní zkáze, k podpoře klamu veřejnosti, lži a pokrytectví a ženské ješitnosti, k zastírání porušeného panenství, zkalené cudnosti, k tlumení přirozeného vědomí a pocitu povinnosti mateřské a k vštěpování nízkých pudů zvrhlosti a zdivočelosti i bestiálnosti v mladé, nezkažené srdce svobodné ženy.

Kdo byl by ještě v 6. desetiletí předešlého století, kdy neohrožený zastance bývalého tajného oddělení Dr. Grün udržení a zachování oddělení tohoto sebevědomě prohlašoval „za nevyhnutelný a nezvratný postulát humanity a spravedlnosti“, býval mohl tušiti, že po uplynutí necelého půlstoletí stanou se tak závažné změny nejen v názorech o humanitě, nýbrž o základních zásadách nalezinecké vůbec a tajného oddělení zvlášť!

Doznal sice tento na dobu onu vynikající sociolog, že byl si ve své duši dobře vědom, že: „náklonnost matky k jejímu dítěti roste, čím déle se tatáž s ním zabývá, a obzvláště čím déle je vlastním prsem živí,“ — a přece s podivem na jiném místě zajímavé své studie s lehkým srdcem prohlašoval a s vnitřním svědomím i přesvědčením srovnával, že při odloučení se matky od dítěte v nalezinci „nemožno mluvit o uvolnění svazku mezi matkou a dítětem, ježto prý rozloučení jich slouží oběma k dobru, k jich udržení se, k očištění a k rehabilitaci obou před společnostmi lidskou.“

Kterak převrácené to — dle názorů naší doby — pojmy o udržení cti a o její restituci či rehabilitaci jakož i o očistě mravní na jedné a o přirozených povinnostech mateřských druhdy a nyní na straně druhé! — Velice zajímavým jest stopovati psychologicky motivy, na nichž zbudovány byly tehdejší předpoklady, vedoucí k tak protichůdným závěrům a k tak odlišným i rozdílným prostředkům od našich dnešních.

Jak z celého logického pásma studie Dr. Grüna patrně, byl v prvním století minulého věku z dob středověku v myslích lidu příliš hluboce zakotven, morálkou a duchovenstvem všeobecně hlásaný a vštěpovaný hnus a odpor proti dítěti z nemanželského lože, zvanému levobočkem (bastardem či dosud panchartem), jemuž zatemnělý duch středověku z hluboce zarytých předsudků popíral veškerá lidská práva, a jež za nebezpečného vyvrhele lidské společnosti prohlašoval a pranýřoval, ač bystrý duch Dr. Grüna docela správně vycítoval: „že jeho ruka proti všem, poněvač všech ruce proti němu.“

Dítě nemanželské považováno bylo přílogické perversitě tehdejší doby, jako plod nezřízených pudů muže a ženy, všeobecně za hromosvod lidských poklesků, které společnost tak krutě odsuzovala, za oběť, jež měla pykati za pravého vinníka; kdežto hlavní vinník — ploditel — stavěl se „čistý jako fénix“ větším dílem na vysoké kothurny mravního kazatele a soudce, poněvač bylo pod přísným trestem zakázáno otce dítěte prozraditi, a nesměla ani matka dítěte si troufati naň prstem ukázat, tak že u vědomí, že není na snadě prostředků, aby byl vyzrazen a přinucen byl ke konání povinností otcovských, nepotřeboval klásti hrázi bezuzdnému ukájení pudů pohlavních.

Ký div, jak velikou hanbou bylo pro svobodnou matku, poroditi za svobody celou společností tak povrhovaného tvora, jemuž Kainovo znamení vyvrhele vpáleno ve tvář, a jaký div, že z všeobecně snaha děsnou tuto hanbu (příhanu), která vylučovala každou zjevně padlou dívku ze společnosti, po ní plávající a jí pohrdající, všemožně a za každou cenu zastíti a utajiti, a že utajení — necht odložením neb vraždou dítěte — stalo se v době té zjevem docela všedním.

Potom ovšem pochopitelno a přirozeno, že utajení nemanž. porodu znamenalo rehabilitaci a to tím spíše, že ve kruzích puritánů, jakým byl i Dr. Grün, v době tehdejší šířen byl předsudek, „že nutno jest v zájmu povznesení mravnosti skvrnu nemanželského porodu, lpící na matce, v myslích lidu co nejvíce oživovati.“

Zejména při dívkách z vyšších stavů bývá dle Dr. Grüna vědomí skvrny, vzešlé mravním jejím poklesekem, mnohem pronikavější, a tím obava před výtkami rodiny, ostny svědomí a rozrušení duševní stupňující se až k zoufalství. U dívek prostých druží se naproti tomu k hanbě často nouze, vypuzení z rodiny a j., jež stupňují hrozivé duševní trýzeň často až k nepřičetnosti.

Přítom zapomněl však řečený autor připomenouti, že udržení ctnosti, počestnosti, a neposkvřenosti panenské pravidelně mnohem snadnější bývá u dívky ze stavů vyšších, které výchovou dostalo se mnohem vyšší mravní podstaty, vzdělání a uvědomělosti, a které pravidelně rodinou mnohem větší ochrany a záštity se dostává před mravním úpadkem a poklesekem, než neuvědomělé, mravně zanedbané a nesamostatné, na služby v cizích rodinách odkázané, mnohonásobným pokušením a svodům vysazené chudé dívce. Tím také měla by nepopíratelně netoliko vina poklesku takové ubohé, na zhoubné okolí odkázané dívky mnohem shovívavěji se posuzovati než u dívky všemožné mravní záštity požívající, jako naopak zachování počestnosti u chudé dívky mnohem výše by se měla ceniti než u dívky vzdělané a všemi pozemskými statky oplývající. K tomu druží se ještě druhý závažný psychologický moment pro nazírání tehdejší doby, jemuž dal Dr. Grün výraz slovy: „U matky nemanželského dítěte pojí se k nouzi často i pocit, že dítěti nedostává se otce, a že dítě vstoupilo na svět bez práva na otce.“

Dle všeho nebyl dosud náležitě vystižen, vycíten a ni sociology ni juristy dosti oceněn nejsilnější moment pro posouzení málomoci nemanž. dítěte a inferiority jeho a tím i naprosté opuštěnosti téhož, jakož i neméně pro posouzení toliko domnělé oprávněnosti společnosti lidské, aby směla odpírati dítěti nemanželskému veškeru oporu a ochranu.

V tomto závažném momentu spočívá kromě toho i hlavní podstata domněle správných logických předpokladů tehdejší doby, tlumočených tak výmluvně Drem Grünem.

Tím stává se snadněji pochopitelným logický závěr, ke kterému dospěla tehdejší společnost, takže i „snahou nalezinců bylo chrániti úzkostlivě matky nemanželské před hanbou a pohanou veřejnosti a padlé dívky před praněřováním a vyvržením z občanské společnosti, dítě pak před odložením a před násilným utracením“.

Úzkostlivá snaha, aby tajemství matčino absolutně bylo udrženo, šla tak daleko, že připouštělo se, aby se matky svobodné o dítě nemusily vůbec starati, a aby dítě vzato bylo úplně do péče veřejné.

Ano bylo dle tehdejších názorů skutečnou zásluhou ano ctí starých nalezinců, a nikoliv příhanou, že: „sproštěním nemanž. matky péče o dítě „bez otce“ (vaterlos), z bavyly matku pro vždy stálého svědka jejího poblouzení,

hanby a nejhlavnější její tesklivosti a tísně“ jak výslovně Dr. Grün přiznává.

Vždyť jednalo se dle tehdejších názorů „o osvobození opuštěné osoby z nouze a zoufalství a vyprostění dítěte nemajícího otce (vaterlos), dítěte stíženého nezaviněnou hanbou, stojícího beze vší pomoci, ze zakrnění a záhuby“.

V těchto význačných motivech spočíval právě hlavní argument, proč přenášela se veškerá tak zv. péče o dítě bezvýjimečně, soustavně ano paušálně na stát a na veřejnost; při němž ovšem docela se zapomínalo, že dítě to má stejné právo a stejné nároky na matku a na ochranu společností jako dítě manželské; jinak že upadá ve fysickou, duševní a mravní záhubu a bídu. V tom spočívá hlavní a nejpodstatnější záhada tehdejších převrácených názorů!

Naproti tomu jest nám ze všeho seznávatí, že spatřován byl právě v naprostém utajení porodu nemanž. dítěte jediný možný ano varovný prostředek, pravé arcanum, k rehabilitaci cti „padlé“ ženy i dítěte, k zhostění se vzešlého zla, při čemž osud dítěte byl věcí zcela vedlejší.

Nepochopitelným jest, že nevycitěn očividný zásadní rozpor, spočívající ve shora uvedených, s takou upřílišněnou úzkostlivostí a do veškerých krajností a podrobností statutem ústavním nařizovaných a prováděných utajovacích opatření porodu svobodné dívky v porodnici, s předpisem cís. patentu z 13. října 1755, jehož tendencí bylo: „aby vše, cokoliv by mohlo zatajení nemanž. těhotenství způsobiti, bylo odstraněno“, a jenž nařizoval: „aby těhotné ženy, jež těhotenství odhalí, žádnému veřejnému trestu nepodlehaly, kdežto zatajení těhotenství má býti přiměřeně trestáno“. Dále mohly dle téhož cís. patentu „těhotné ženy, které těhotenství neutajily, od zem. správy obdržeti diplom, jímž byla jejich čest v občanském životě restituována“.

Kromě toho dána byla soudům instrukce, aby uložily úředníkům za povinnost, aby toho přísně dbali, by „padlé“ dcery nemohly býti stíhány žádným veřejným trestem, jenž mohl by jim dáti podnět k málo-myslennosti. Naopak mají soudy na rodiče přiměřeně působiti, aby s nešťastnou jejich dcerou příliš krutě nenakládali, a aby o její slehnutí jak náleží pečovali. Tam, kde by rodiče a příbuzní schudli, uložena péče o takové padlé za povinnost obcím.“

Ač opravdově všeho uznání hodná humanní tendence cís. patentu tohoto, tíhnoucího v duchu cís. Marie Terezie k zamezení vraždy dítěte a beroucího matku již v těhotenství pod všemožnou ochranu proti předsudkům veřejnosti a zatracování rodičů, je docela zřejmou, přece nelze dle dnešních našich názorů dobře si srovnati, kterak to přijde, že na jedné straně zatajování těhotenství prohlášeno bylo úředně za trestné, kdežto s druhé strany utajování porodu v ústavu postaveno bylo pod guberniální záštitu nejvyšších úřadů. Nebylo-li nemanželské těhotenství uznáno samými st. úřady za hanbu, a uznáno-li za dobré odměňovati odhalení nemanž. těhotenství diplomem a všemožnou záštitou, proč porod nemanželského dítěte halen byl do takového neproniknutelného nimbu tajemství, a proč právě v tomto utajení porodu spatřována byla jediná rehabilitace ženy padlé? V tom patrný odpor, nevysvětlitelná protiva a záhada, která celou humanní instituci nalezinectví již od samého vzniku přivádí do rozporu se sebou samou, takže prostředky zvolenými a na dráze vymezené nemohla dodělati se žádoucích úspěchů. Ano, osudná záhada tato obestřela celou instituci do příšerného stínu, která dala zárodek ku stále množícím se namnoze neneoprávněným výtkám proti celé jinak blahodárné instituci a rozmnožila v také míře její odpůrce, že již po dvakráte v zem. sněmu království Českého jednalo se zcela vážně o jejím úplném zrušení, kterému předešlo se jedině tím, že správa zemská při své uznáníhodné prozíravosti nelpěla ztrnule na původních, již v samém zárodku spuchřelých, a během doby naprosto přežilých základních normách josefínské instituce.

A tážete se, v čem as spočívá ona hlavní protiva a záhada celé soustavy? Prozíravé oko dnešní pokrokové doby vystihlo beze vší pochyby, že josefínský svobodomyšlný duch měl sice proti zakořeněným středověkým předsudkům tehdejší doby, hroze se děsných vražd dětí, tolik zmužilosti, aby bral těhotnou ženu nemanž. dítěte v záštitu proti rozsápanému davu a i proti zatracování a odkopávání vlastními rodiči; — neměl však tolik odvahy, troufalosti a sebevědomí i moci, aby těhotenství nemanželské co „beztrestné“ a neutajované a tudy žádného praněrování nezaluhující, hájil s toužou troufalostí i při porodu dítěte nemanželského, a aby dítěti nepocházejícímu z lože manželského, jako stejnorodému s ostatními dětmi manželskými s toužou nepokrytostí a otevřeností vynasazil se zjednatí známku nevinné oběti a tím pravé, opravdové a skutečné restituice. A tím již do samých zárodků soustavy nalezinecké přimísena

byla zřejmá utajenost, neoprávdovost, lež, klam veřejnosti a sama sebe, přetvárování, licoměrnost, pokrytectví nepřiměřeně hýčkaných matek proti dítěti, a tím ješitnost, nízká sobeckost, bezcitnost, ano bestiálnost — místo citem lidskosti a humanity kázaného přímého přiznání mateřství před světem a povznášení každého mateřství na příslušnou vyšší úroveň a poskytování podpory matce, aby konati mohla mateřské povinnosti k dítěti.

Byl to věru zvláštní pojem o společenské mravnosti, když shledávána byla úplná rehabilitace matky nalezence v naprostém, vědomém a úmyslném zahalení poklesku jejího v neproniknutelnou roušku tajemství, potlačení a utlumení citu mateřského, v zapření a odepření mateřských povinností a v obětování života nevinného dítěte, ano dokonce ve vynášení zvláštních privilegií a práv stavu zámožných a rodem povznesených matek nad chudé!

Jako na jedné straně naplňuje nás obdivem vysoká úroveň humanity doby josefínské, neobyčejný důmysl a prozíravost, veliké cíle a pronikavé prostředky; — tak na druhé straně jest nám záhadným ono řády a zákony kázané ponuré šero, do něhož za každou cenu měl býti zahalen v lůně neutajeného a i prémiemi dařeného nemanželského těhotenství dřímající plod, jakmile spatřil světlo boží. Vždyť již z tehdejších předpisů patrna jest znalost moderní vědou lékařskou doporučovaných pokrokových názorů o přirozené výživě dítěte prsem mateřským! Nacházíme v direktivních pravidlech dále mezi mnohými pozoruhodnými zásadami i tuto: „Opětovně vytknouti dlužno, že kojenci smějí dáni býti do péče jedině takým matkám, které jsou s to v hověti jich potřebám výživou prsem mateřským“. Zjevný to důkaz, že již v dobách josefínských prohlášeno bylo za přísnou zásadu nalezince pražského svěřovati kojence výhradně pěstounkám k prsu, a nikoliv na lahev a k umělé výživě, a že umělá výživa měla býti dle možnosti vyloučena.

Tím podivuhodnějším zajisté na druhé straně jest, že již v době tehdejší nebyla místo cizí pěstounky vlastní matka vedena k výživě dítěte vlastním prsem svým a ke konání mateřských povinností k dítěti, a že dle všeho i tvůrcům direktivních pravidel scházela odvaha potírati předsudky lidové o hanbě mateřství nemanželského. Uznal-li řečený onen výmluvný obhájce zastaralých josefínských tradic nalezinecké instituce za pravdivé, „že náklonnost matky k jejímu dítěti roste, čím dále se tatáž s ním zabývá, a vlastním prsem je živí“, pak těžko vysvětliti si záhadu, která k jiném místě mohl tvrditi, „že rozloučení se matky

od dítěte slouží oběma k dobru, k jich udržení se, očistění a rehabilitování obou před společností lidskou“.

Takové a podobné záhady a zřejmé rozpory v tehdejších zásadách a názorech přispívaly patrně velice špatně k správnému uvědomování společnosti, a k vymaňování z neuvědomělosti, zaslepenosti, ze středověkých bludů a předsudků, nýbrž naopak utvrzovaly lid v zakořeněných bludech, v klamu a přetvárování se právě tak, jako je docela nesprávné, a pouhou klamnou sugescí, co tlumočeno bylo o matce nemanž. dítěte, totiž: „že pocity lásky a povinností mateřských jsou takou páskou, která rozloučení se matky s dítětem činí pravidelně velice těžkým“.

Teprve postupem času a v dalším vývoji instituce nalezinecké stále bohatší a pronikavější zkušeností, získané z dlouholeté praxe ústavní, přesvědčivou mluvou vždy víc a více kácely staré, v samé podstatě nehumannější předpoklady, a vrhaly na matky, vyhledávající útulek a pomoc v porodnici vzhledem ku stále hromadivšímu se zneužívání veřejné pomoci, stíny stále nepříznivější, především proto, že matky nemanž. dítek čím dále tím četněji vymykají se v statutu nalezineckém předepsané zvláštní podmínce ohledně bezplatného převzetí jejich dítěte do péče nalezinecké, totiž propůjčení se v porodnici za předmět vyučovací a k službám kojných v případě osobní způsobilosti a v případě potřeby nejdéle do 4 měsíců. Jedině pod touto podmínkou a za průkazu úplné nemajetnosti legálním vysvědčením chudoby bylo svobodným matkám, porodivším v porodnici, zaručeno právo přijetí jich dítěte do bezplatné péče ústavní až do 6. roku, — ovšem na základě novějšího ustanovení zem. výboru z 26. května 1905 čís. 113.719 toliko, pokud by se matka dítěte do té doby neprovdala.

Vymykání se povinností shora uvedené dvojice služeb co vzájemných výkonů se strany matky děje se v nové době stále hromadněji vykupováním se z povinností řečených za nepřiměřeně nízkou, ano za nepoměrně nepatrnou sazbu výkupní v obnosu 63 korun, která není patrně ni v nejmenším poměru ku značným břemenům, jež bere na sebe ústav bezplatným převzetím dítěte do péče nalezinecké až do konce 6. roku věku.

Vedle toho pozorovány v ústavu stále četnější případy vymykání se matek nalezenců povinností statutem předepsaným pro bezplatnou péči tím, že vyhledávají ústav větším dílem v největší tísní poměrů, nemajíce ni útulku rodinného ni nejnütnějších prostředků, v posledních okamžicích před porodem, aneb mnohdy, nedospěvše v čas do ústavu, teprve

až po porodu. Tím stávají se k vyjimečnému přijetí předepsané průkazy úřední o úmyslu matky, že chtěla slehnouti v porodnici, čím dále tím méně věrohodnými a spolehlivými, ano jeví se býti velice zhusta docela ledabylymi a bezpředmětnými. Ano množí se i případy, kdy matky různými podvody a úskoky vymykají se i oné druhé předepsané povinnosti, konati služby kojných mnohdy takřka i vlastních svých dětí a kdy matky tyto nechávají se najímati celou smečkou agentek, nahončích a sprostředkovatelů kojných do zámožnějších rodin za plat. Při tom dosavadní nízkou úroveň mateřství značí zahabující zjev, kterak mnohá matka nalezenice opouštějíc s lehkým srdcem vlastní dítě učí se v mládí kramařiti vlastním mlékem mateřským. Tím utvrzuje se čím dále tím více přesvědčení, že nepoměrně veliká práva, jež zabezpečoval starý statut nalezinecký matkám nemanž. dětí proti ústavu, sváděla mnohou svobodnou nerozumnou matku k lehkovážnému pojmání povinností mateřských k vlastnímu dítěti a k výdělkářskému zpeněžování mléka mateřského dětem cizím místo vlastnímu a tím k zkracování vlastního dítěte o příslušící mu právo přirozené výživy.

V dalších důsledcích vedly koncese poskytované matkám nalezeniců ústavem nezřídká k nepřiměřeným nárokům matek nemanž. dítek na veřejnou péči, které zneužívá dosud nemalý počet z nich i po provedání se za otce dítěte a i při zajištěné hmotné existenci rodiny.

Konečný výsledek brání se vyšlapanými šlepeji zastaralé josefínské soustavy nalezinecké byl, že stále rostoucím zneužíváním péče nalezinecké stoupala hroznivě břemena poplatnictva na náklady nalezinecké, a že nehledě k nepoměrně vysokým nákladům množily se hygienické i sociální závady venkovské péče nalezinecké následkem neobyčejného vzrostu kolem desíti tisíc obnášejícího kontingentu v péči venkovské u pěstounů se nacházejících nalezeniců.

5. Národohospodářská, sociální a hygienická bilance soustavy nalezinecké.

Zaopatření nalezeniců v rodinách na náklad fondu zemského nevykazovalo bohužel valně příznivou bilanci. Veřejnost převzala na bedra poplatnictva povinnosti, kterým nevyhověla. Při setrvání na zastaralé, pro nynější drahotní poměry nepřiměřené, příliš nízké sazbě ošetrovné pro pěstouny nalezeniců činí se do dnešního dne na nejobožejší chudinu pěstounů, na kterou nalezinec v nové době takměř výhradně

jest odkázán, přirozeně nepoměrně daleko větší nároky, než tato za nepatrný poplatek ošetrovný pro cizí dítě mohla a může poskytovat.

Následkem toho byly a jsou dosud výsledky péče nalezinecké v ohledu fysickém, mravním a sociálním málo utěšené, — nikoliv však vždy, pravidelně a všeobecně vinou nuzných pěstounů nalezeniců. Ze znalostí těch vždy víc a více proniká přesvědčení, že dosavadní soustava nalezinecká na starých základech a vetších pilířích stala se nadále neudržitelnou. Zato razí si vítězně vždy do širších kruhů dráhu docela správně a neklamné poznání nejpodstatnějších a očividných stinných stránek dosavadní soustavy nalezinecké, která brala a bere dosud v převážné většině matce dítě do veřejné péče v době, kdy nebyl v srdci její probuzen náležitě cit mateřský, a kdy neměla příležitosti s mateřskou náchylností k dítěti svému přilnouti, čímž naučily se matky nemanželské pohlížeti v naprosté bezstarostnosti na nalezinec, jako na pouhý ústav zaopatřovací, zřízený jen k vůli nim, aby se mohly co nejdříve dítě svých zbavit a buď jako soukromé kojné neb služby výdělčiti, aneb zhostivše se snadno životní přítěže vésti nevázaný život dále. Tuto příkrou a samé přírodě a přirozenosti přičítají se nesrovnalost a hygienickou kontradikci dosavadní soustavy nalezinecké vystihl již r. 1883 docela správně a trefně Dr. Zít ve studii „O nynějším stavu otázky o umělé výživě“ slovy: „Jestli se to srovnává se zákony přírody, aby matka zdravá mnohdykráté i život svého vlastního děcka obětovala za tím účelem, aby sama sobě polehčila, prodávajíc to, co příroda jejím vlastnímu děcku uštědřila, nevím; — leč děje se to. Z té příčiny také nynější zařízení nalezeniců není takové, jaké by vlastně řádná hygiena vyžadovala. Nebo co děje se v nalezincích? Děti vezmou se matkám a dají na vychování na venek. To platí zvlášť o výkupu za bídný groš matek na nynějším platebním (druhdý tajném) oddělení porodnice. Kojné se dávají bohatým a velmi často jen pohodlným matkám; kdežto nalezenici, velmi často vlastní zaprodanou matkou opuštěné, živořiti musí po všech koutech vlasti. Proto mělo by se ono zařízení, kde se děti vlastní matce ponechávají, a matky ty až do 4 let st. dítku podporují, rozšířiti co možno nejvíce. Jinak stává se dobrodiní, které země koná, jen poloviční.“

Kdož by z řečeného nevystihl dvojí, do oči bijící záhadu a kontradikci? Na jedné straně přispívá ústav vědomě z fondu zemského k tomu, aby se vlastní matka mohla vymknouti z přirozených povinností k dítěti, a na druhé straně uvalují se starosti, příslušící všim právem vlastní matce, za nepoměrně

nepatrný, trpce zasloužený groš na bedra cizí chudičké ženy, utýrané mnohdy starostmi kromě vlastního kojence o dosti četnou rodinu, a nucené pomáhati muži mimo dům sháněti nejnnutnější životní potřeby. Místo vštěpování a usnadňování konání mateřských povinností mladé nezkušené matce, kultivuje se maně nákladem zemským bezcitnost a lehkovážnost matek nalezců na úkor dítěte, a vedle toho uvaluje se neproměrná tíha nesplnitelných povinností na cizí matku k fyzickému poškozování vlastního i cizího dítěte.

K tomuto způsobu zneužívání péče nalezinecké druží se jiná, v nové době ve velikém rozsahu zjištěná forma nadužívání dobrodiní instituce nalezinecké, záležející v tom, že mnohá matka jednoho i více nalezců provdávší se před dosažením normálního věku nalezence, a mající dosti prostředků k výživě a výchově mezi tím zrodivších se dětí manželských, ponechává dítě nemanželské v péči ústavní až do konce roku 6., bez průkazu skutečné potřeby.

Ponechávání nalezců v péči ústavní i po sňatku matky za vlastního otce dítěte — není-li prokázána chudoba a naprostá nezpůsobilost ku konání povinností matky k nemanž. dítěti — mohlo by se vším právem zvatí moderním „o dkládání dítěte“, a zasluhuje co výron bezcitnosti a lehkovážnosti matky naprostého odsouzení. Dětem takovým vštěpuje se taktó skutečný příznak novověkých nalezců kat' exochen', t. j. dětí rodiči úplně opuštěných. Takové vědomé, zúmyslné a bezdůvodné opuštění dítěte nemělo by se, jako trestné, úřady samosprávnými a státními dokonce trpěti. Proto vřele vítati bude každý opravdový lidumil humaní, ethický a národohospodářsky důležitý, pokrokovým duchem nesoucí se výnos zem. výboru království Českého z 24. května 1905, čís. 113.719, kterým rozšířeno bylo ustanovení z 16. září 1881 č. 16.589 na všechny matky nalezců bez výjimky, a na základě jehož přestává dnem provdání se matky nárok na podporu nalezineckou pro všechny v ústavu ošetřované matky vůbec bez výjimky, a tudy i pro ony, které vzhledem k problematické dvojici shora uvedených služeb činily až dosud nároky na bezplatnou péči dítěte po celou 6letou dobu normální péče nalezinecké. Neodolaly tedy i v ohledu tomto vetché bašty, spočívající na spuchřelých základech přežilých nepřirozených výsad matek nalezců, zdravým, k zabezpečení ochrany opuštěného dítěte tíhnoucím proudům novodobých reform instituce nalezinecké.

Až do této doby vytyčovaly ústavy nalezinecké neprávem pouze theoreticky správnou zásadu, že poskytují zaopatření jediné dětem nemanželským, které dle základních zásad nale-

zineckých mají na ně výhradně právo, a nikoliv i dětem matek vdaných za otce dítěte, jenž má zákonité právo i mravní povinnost dítě nemanželské legitimovati, — a tudy i oněm dětem, jimž přísluší veškerá práva dítěte manželského.

Obcházením logického tohoto závěru a přirozeného důsledku, jakož i právní zásady, připouštěly a nepřekážely ústavy, aby ve případech, kde si muž za svobody oplodněnou dívku nevzal před porodem, nýbrž teprve po porodu nemanž. dítěte, aby dítě takové i po sňatku (— a byť byl i bezprostředně po porodu uzavřen —) bylo po celé šestileté období péče nalezinecké za nalezence považováno a co také ústavem vydržováno. Tento způsob obcházení předpisů ústavních trpěn byl mlčky jako docela samozřejmý a úplně nezávadný, aniž by bývalo v tom spatřováno zjevné, notorické zneužívání péče nalezinecké a aniž by v zájmu dítěte i fondu učiněna byla přítrž nepřístojnosti takové. —

Charakteristickým dokladem o zneužívání péče nalezinecké je následovní, ředitelství nalezince v poslední době úředně oznámený, případ: Farář v obci P. měl na své osadě mladé manželky, o nichž se později dozvěděl, že měli spolu děcko za svobodna, které dosud jako nalezenec na účet zem. nalezince jinde u pěstounů bylo na vychování. Táž matka hlásila se o vysvědčení na obdržení cizího nalezence z ústavu. Farář však docela správně odbyl ji slovy: „Ano, ale napřed svou krev si z ciziny domů vezmete.“ Jinak byli by manželé tito tak jako na sta jiných do 6 let vlastní nelegitimované dítě jinde nechali na útraty fondu zemského.

6. Mravní, ethické a sociální předpoklady časových reform soustavy ochrany dítěte.

Pokusil jsem se v nástinu historického vývoje ochrany dítěte opuštěného z ponurého středověku až do dnešní doby prokázati, kterak přeceňováno a zveličováno bylo ono původní tajemné šero josefinského porodince, kde podobně jako v klášteře zmizela dívka zapadnutím klášterní závory, kam oku lidskému z venčí přístup nebyl dovolen. A toto příšerné přití, do něhož zastřena byla „kleslá“ dívka, mělo býti pro nastávající matku nemanž. dítěte onou divotvornou očistou poklesku jejího před ostatním světem, která i v posledních desíletích předešlého věku považována byla mnohými kompetentními kruhy za způsobilou k rehabilitaci poskvrněné cti svobodné oplodněné dívky.

Mladá matka dala pod rouškou tajemného šera ústavního život dítěti a za chladný kov odevzdala je hned po porodu do rukou cizích, aby se s ním v životě více nesešla. O to se však dále nikdo nestaral, zda a kolik těchto od vlastní matky odtržených novorozenat zůstalo na živu, a zda a kolik z nich, příšedších ve věku dospělosti k rozumu, bušilo na bránu onoho příšerně tajemného domu u sv. Apollináře, dovolávajících se svého práva, aby poznati mohli svůj původ, a seznali aspoň jméno své roditelky! Ano opakují se ještě do posledních dnů případy, kdy mnohé z těch ubohých na základě klamných tradic domáhají se od správy ústavu matkou složeného jakéhos peněžního obnosu, aneb kdy vyjimečně na býv. tajném oddělení zrozený nalezenec domohší se jistého blahobytu dotazuje se po své matce, zda snad není v nouzi postavena, aby jí něčím pomohl.

Z veliké serie takých na ústav došlých dopisů uvádím z jednoho zvlášť tklivého listu tento stručný úryvek: „Žádám zdvořile ředitelství, zdali se již po mně moje matka, která mně tam na tajn. odd. r. 1880 dala život, ptala. Žádám moji matku prostřednictvím ředitelství o dost malou pomoc. Neb myslím, že moje matka žije v blahobytu a přepychu, co zatím já osudem od narození stíhaná žiju v strádání a bídě. Musila jsem každému v ústraní ustupovat, všelijaké přezdívký poslouchat, a co jsem vysloužila, musila jsem mojim nevlastním přátelům (t. j. pěstounům) dílem dát, a dílem mně to vzali, a ještě všelijaké výčitky dělali. Nechci klnout matce mé; vím, že snad se ke mně veřejně hlásit nemůže, — ale proč mně dávala takový roztrpčený život, tak jako ta krkavčí matka, nebo proč to povolila porodnice, proč strkala peníze jenom mým nev. přátelům, proč mně alespoň 100 neb 50 zl. nesložila. Myslím že chudá nebyla matka má, když si mohla zaplatit, a ten otec můj také ne. Proč mne tak Bůh zkouší? snad trpím za svou matku, aneb dá ještě později průchod spravedlnosti, snad poznám matku až na smrtelném její loži. Prosím za radu, jak se matky dopátrat.“

Mnohý snad ani neuvěří, že matky všech takých dětí zůstaly pro vždy zahaleny onou neproniknutelnou klášterní rouškou tajemství a na věky nezvěstnými. Matky těchto ubožáků učinily dle tehdejších názorů úplně zadost svým povinnostem; ctnost „padlé dívky“ vyšla zdánlivě čista jako fénix před celým světem, — zda právem, či klamem, to zůstalo pro vždy noli me tangere, t. j. něčím, o čemž nepřipouštěla se žádná diskuse, a kde nebylo žádného právního dovolání. Nikdo se neptal, zda je spravedlivo pro domnělou rehabilitaci poklesku nem. matky ohroziti život dítěte, aneb přinéstí dokonce v teh-

dejší době, při 90% úmrtí dětí býv. tajného oddělení do 1. roku, život dítěte za obět pro pouhou chiméru utajení mateřství, klamu a lsti. A což to srdce mladé, okamžitě pokleslé dívky bylo klidno a mlčelo vždy, kdy s plodem lásky — byť i nedovolené — navždy se loučilo? Neprobudilo se vědomí mateřství v nitru dívky mravně zachovalé nikdy, a zůstalo svědomí její pro vždy klidno a ukonejšeno, i když spatřila, kterak i ta bestie zvířecí brání svůj plod, a kterak i zvířecí matka hořekuje po odejmutém mláděti?

Nebudí se v nikom maně ponižující pocit, že mnohdy v člověku dřímají nižší zvířecí pudy než v nejdravější šelmě? Ký div, že do posledních dob instituce nalezinecká co instituce lidumilná i v kruzích aristokracie srdcem a duchem, a nejen dědičným erbem, tak pozvolna razila si dráhu. Není žádné pochyby, že vinu toho nesou větším dílem do posledních dob na instituci této lpící ponuré stíny středověku. Byloť, jak již shora řečeno, mateřství nemanželské skvrnou a hanbou, plod „padlé dívky“ dítětem „bez otce“, panchartem, a ústav dle starých tradic určen vedle zamezení vražd dětí jedině k rehabilitaci skvrny padlé dívky a ku zbavení největší její tísně, stálého svědka jejího poblouzení a hanby.

Především jeví se býti zcela pochybeným a nesprávným předpoklad, že sloužití má ústav porodnice a nalezince za vhodný prostředek k záchraně cti nemanž. matky k její očistě a rehabilitaci. Je-li skutečně mateřství svobodné ženy takou skvrnou, pak k očistě používaný prostředek dlužno prohlásiti za nemorální a úplně pochybený, jakož i za neméně nicotný a ničemný než utajené umělé vybavení k životu nedospěvšího plodu z lůna mateřského.

Ano, mnohem ještě hůře! Mohla matka, davší život plodu vyspělému, o jehož skutečném žití měla neklamných důkazů, bezcítěným opuštěním novorozeněte, odmítnutím a zbavením povinností mateřských a mnohdy i obětováním života dětského, považována býti dle práva lidského a božího skutečně za očistěnu a rehabilitovanu?

Místo praněrování, kálení, pohrdání, odkopávání a hanobení mladé pokleslé dívky nebylo by humannější a k opravdové i skutečné očistě a mravní rehabilitaci dívky takové daleko prospěšnější a účinnější, poskytnouti porodivší dívce v jejím pádu potřebné mravní potěchy před hroživou pro ni skutečností, před trýzní výčitek svědomí a před zejícím zoufalstvím, nebylo by humannějším a rozumnějším podati jí pomocnou ruku, aby vybědnouti mohla z okamžitého úpadku, vésti ji na cestu poznání, klestiti jí dráhu k nápravě, chrániti před licoměrnými mravokárci a přivoditi svedenou dívku ku

vědomí vzešlých jí povinností mateřských, k poznání pokrevní pásky mezi ní a jejím dítětem a k dalšímu pěstění pásky této dříve neb později — jakmile by jí to rodinné a existenční poměry dovolily —, jakož konečně i k podati jí pomocnou ruku, aby povinností mateřským mohla zplna aneb aspoň částečně dostáti.

Povinností osvíceného století jest místo pokryteckého a farizejského skuhrání „dítě bez otce“ k záchraně dítěte i matky přičiňovati všemi právními prostředky, radou i pomocí k tomu, aby — kde to možno — dostalo se dítěti otce, a donucovati otce, aby dle hospodářských a výtěžkových poměrů svých konal povinnosti ku svému nemanž. dítěti, a nedopustil plodem své krve rozmnožovati davy opuštěné, fysicky i mravně degenerované chátry a mrviti půdu hřbitovů chudičkových pohorských vesniček. Zcela případný výraz mravním povinností otcovským dán v přípisu matky nalezence, zaslaném vloni ředitelství, těmito prostými slovy: „Jestli pak si vzpomene i otec mé dceryšky, kde, na které straně se nachází dnes, při štedrovečeru, dítěto jeho, které on, co vlastní jeho otec, zapírá, v jakých rukou dítě je u pěstounů, a jak vzdálená a opuštěná i roztroušená je jeho i moje krev.“ Stanovisko toto je netoliko logickou výslednicí lidských citů, nýbrž i zdravého lidského rozumu, a je proto i psychologicky i právně úplně odůvodněným a srozumitelným. Ano zásada tato čistě humaní je výronem pravé osvícené kultury věku našeho, která neuznává více za správné měřítko porušení bezúhonnosti a cti dívky pouze nahodilé oplodnění a mateřství za svobody, nýbrž klade daleko přísnější a správnější kritérium celého bezúhonného, společenského a pohlavního života dívky, jež zvatí se chce počestnou. Neboť pak by jinak každé rafinované zamezení oplodnění při sebe častějších stycích pohlavních, každé povedené utajení a zdařilé ukryté vybavení zárodků mateřství dostačilo nejen k průkazu věrohodné a neklamné známky bezúhonnosti a neporušené zachovalosti, nýbrž dokonce i k úplné očistě a rehabilitaci poctivosti pokálené.

Bylo by si v zájmu uskutečnění žádoucí ochrany a uplatnění opravdové mravnosti přáteli, aby — pokud nebude míti lidská společnost účinných morálních prostředků a záruk k zamezení plodění dětí nemanželských — okamžitě poblouzení svedené svobodné dívky, mající pro ni následky mateřství, nebylo jen tak ledabyle odsuzováno a drakonicky kaceřováno, v pádu, kdy vědoma si jest svobodná matka i důsledků a povinností s mateřstvím spojených. Za to budiž nelítostně praněrováno a stíháno každé zvrhlé utajování těhotenství vedoucí k pokusům za každou cenu zbaviti se známek a následků po-

hlavního poklesku. Ku podivu, že v řadách nejprísnejších mužů-mravokárců shledáváme velmi často prokázané i vlastní vinníky a nejnebezpečnější mnohdy svůdce cti a bezúhonnosti dívčí, jichž životním cílem bývá paušální mravokárství a odsuzování místo účinné a mnohem záslušnější součinnosti k napravování či ku jedině úspěšné profylaxi ve skutečnosti a v praxi.

Dnes není již nižádné pochyby o tom, že obvyklým tradičním odcizováním dítěte vlastní matce a znemožňováním aneb aspoň znesnadňováním zjišťování otcovství a přivádění otce ke konání povinností otcovských přispívaly nalezence nejen k fysickému, mravnímu a sociálnímu poškozování dětí jim svěřených, a místo opatřování a vymáhání příslušící jim právní ochrany, vedly k popírání, udupávání a ztenčování občanských práv dětí v péči ústavní se nacházejících. Jakož i neméně prokázano jest zkušeností a přesvědčivými fakty, že dosavadní ladem ležící poskytování právní ochrany dítěti vedlo k zneužívání péče nalezinecké a k uvalování zbytečného břemena nepřislušných na fond nalezinecký či chudinský a po uplynutí normální doby šleté k uvalování péče o děti opuštěné na orgány veřejné a k přesunování povinností ze zákonitě povolovaných osob na obce domovské, přetížené namnoze nesnesitelnými chudinskými povinnostmi.

7. Postupný vývoj právní ochrany dítěte.

Na základě těchto poznání a zkušeností poukazovali i mnozí vynikající odborníci starší školy, jako Hügel, a ze školy novější: Münsterberg, Neumann, Finkelstein a j. na potřebu zjišťování otcovství nalezenců a dětí nemanž. vůbec, popírajíce námítky s různých stran pronášené, že by tím snad mohla býti instituce nalezinecká ve svých základech otřesena.

V tomtéž smyslu vyslovil se i Turinský kongres pro blaho veřejné, učiniv usnesení r. 1899, aby se snahám po uznávání dítěte vl. matkou a utužování pásky mezi matkou a dítětem dostávalo co největší podpory, tak že i v Itálii, kolébce to romanského nalezinectví, bylo od té doby uznáno za přípustné pátrání po otci dítěte. Následkem toho zachovalo se nalezinectví ve své prvotní formě dosud jedině ve Španělsku, v Brasílii a v některých okresech Itálie, takže dle názoru Brugge-a a Finkelsteina jeví se zánik celé soustavy nalezinecké toliko jako pouhá otázka času.

Časovou úpravou zastaralé soustavy nalezinecké ve smyslu jednak shora uvedených, jednak následujících podnětů stane zem. porodinec a nalezinec napříště hledaným a pravým útlukem

svobodných opuštěných těhotných žen, postrádajících v těžkých životních okamžicích potřebného hostinného přístřeší rodinného aneb dobrodinců. Ústavy tyto budou však kromě toho i opuštěnému, nemanž. dítěti útočištěm a ochrannou záštitou, dokud nedostane se mu přijetí do rodinného krbu matky či rodičů, neb pokrevných příbuzných, či cizích lidumilů aneb dokud prokázaná chudoba či zjištěná notorická spustlost byla by překážkou, že matka i otec dítěte konat nemohou zákonité povinnosti.

Z toho patrně, že příštím úkolem ústavů nalezineckých nebude opatřovati dětem ústavu svěřeným mechanickým způsobem pouhé naturální zaopatření v ústavu a u pěstounů, nýbrž poskytovat dítěti ve smyslu přirozených jeho lidských práv, jako rovnocennému spolučlenu ostatních novorozenců vůbec, náležitou ochranu fysickou, právní a mravní i sociální a podávati i matce pomocnou ruku, aby snadněji vybědnouti mohla ze svého mravního poklesku, aby uvedena byla opět do náležitých kolejí spořádaného života, a aby sama aneb za pomoci otce dítěte a po případě i ústavu plniti mohla — kde a pokud to možno — mateřské povinnosti k dítěti; a konečně bude i úkolem ústavu pomáhati matce sníti s dítěte skvrnu bezotcovství.

Bude tudíž napříště kromě hygienického opatření dítěte nej-přednějším a nejnuznějším úkolem moderních nalezinců poskytování právní a mravní ochrany dítěti utužováním pásky mezi ním a matkou a pomocí časových právních prostředků, zejména soustavného zjišťování otcovství, navazováním pásky i k otci dítěte. Vznesené této sociální a humaní missi moderních ústavů těchto dostane se beze vší pochyby žádoucího porozumění a ocenění nejen všech povolanych činitelů správních a dozorcích, nýbrž celé uvědomělé společnosti, zejména pravých lidumilů, kteří nebudou se nadále štítiti a zdráhati přispívati mravně a hmotně k záchraně svěřenců nalezince veřejné pomoci potřebujících, a tím i k postupnému obmezování počtu strádajících dětí opuštěných.

Novověké ústavy nalezinecké nesmějí nadále nésti příhanu, že ve své málomoci, spočívající na zastaralých rádech, pomáhají přispívati k rozmnožování schátralého proletariátu, bídy fysické, duševní i mravní.

Porodincům a nalezincům nové doby nebude se žádné strany smět se vytýkati — jako se to dosud s některých stran katolického duchovenstva dalo —, že jsou „skladištěm plodů nedovolené divoké lásky“, že podporují demoralisaci, mravní spustlost a rozmnožování porodů dětí nemanželských. Ústavy spočívající na zásadách novověkých, přispívati budou všemi

právními prostředky k uskutečňování legálního manželství, k sprostředkování legitimování dětí a k přijímání dětí nemanželských vlastními rodiči do svazku rodinného, a nebude se jim moci vytýkati, že podporováním konkubinátu překáží uzavírání sňatků matek nalezinců s otci těchže. Náklady nalezinců budou časovou úpravou znenáhla uvedeny do poměru k dosaženým vymoženostem a uhražovány budou mnohonásobně dobrem, jež přinesou matkám a dětem opuštěným, jakož i neméně zemi a obcím domovským. Tímto způsobem bude instituce nalezinecká postavena úplně na přirozené základy veřejného chudinství, jehož podružným odvětvím i se sirotčenstvím ve skutečnosti jest, a jež jedině jako taková vyplniti může časové své poslání.

8. Stálé upadání jistých dozorcích kruhů do starých předsudků.

Dosud schází bohužel při znenáhlem provádění projektovaných časových reforem instituce nalezinecké správou zemskou a ředitelstvím ústavu správné porozumění i mnohých nejpodstatnějších časových zásad, vytryskujících jak z potřeb sociálních tak i mravních i se strany mnohých kruhů osvícených, zejména duchovenstva i některých okr. soudů. Tak činí se zejména vzhledem k poskytování podpory dvou třetin normální podpory chudým matkám vl. dětí či chudým pokrevním příbuzným nalezinců na výživu a výchovu dítěte na základě shora uvedeného usnesení sněmu zem. ze dne 3. prosince 1872 dosud se strany mnohých duchovních správců nezřídká za příčinou shora uvedených zakořeněných starých předsudků dávno přežilá a nespravedlivá výtky, že v zaopatřování dětí nemanželských spočívá odměna za nemanž. porod, že se tím přispívá k demoralisaci nemanž. matky, které vyplácí se odměna za její nemravnost, že by se matky takové měly starati o své děti samy, a naproti tomu, že by se mělo dostati podpory a odměny chudým rodičům na jich manželské dtky. Anó jsou i duchovní, kteří podporu takovou prohlašují za nemravnou, a přímo za demoralisaci.

Pokud se podpor z péče nalezinecké vyplývající vůbec týče, obhájí již v r. 1863 Dr. Grün proti stálému zarputilému přetřásání dávno zastaralých předsudků pokrokové stanovisko, kázané nalehavostí časových potřeb velice výmluvně a přesvědčivě, prohlásiv úplně ve smyslu dnešních našich názorů, že námitky takové nemají opravdovosti, že vycházejí z neznalosti poměru nemanž. dětí k manželským a z neznalosti velkého významu, jaký má legitimita pro dítě manželské, jakož

i neméně z úmyslného ignorování jádra a podstaty poskytované podpory, jež de facto neplatí matce, nýbrž obzvláště, jmenovitě a výhradně nešťastnému a nevinnému dítěti. Chtít zneuznávatí řečený význam poskytování podpory a ochrany opuštěným a bez pomoci stojícím málomocným těmto bytostem, znamenalo by, chtít odejmouti každému dobrodiní, směřujícímu k zmírnění bídy a k poskytnutí podpory nouzi trpícímu, zdobný pel a zářivý jas šlechetnosti a ryzosti humanního zá- měru. A každá almužna, byť by i sebe více byla prokázána skutečnou potřebou, mohla by dle toho zvána býti odměnou, premií chudině, byť i ne vlastní vinou přivoděné. —

Že i nyní po uplynutí více než čtyř desítiletí, po tolika nastrádaných zkušenostech a po tolika závažných vykonaných etapách správy zemské i sněmu zemského i ředitelství zem. porodnice a nalezince, v nynějším osvíceném věku, mohou v duchovenstvu vyskytovatí se znovu tací, na dávno pře- žilých předsudcích a neudržitelných tradicích tvrdošíjně lpící jednotlivci, stavící se na odpor reformám, kázaným sociálními, mravními i ethickými, národohospodářskými i sociálními potře- bami, ano že mohou stavěti se na odpor — jako zákonitě povolání orgánové dozorcí — i jednomyslnými usneseními sněmovními schváleným a daným zákonitým předpisům, je věru nepochopitelné. V morálním horování „nad nynější zkaženou dobou“ buší mnohý z těchto mravokárců z na- prosté neznalosti provedených závažných oprav či ze zavilé předpojatosti slepě i do mnohých skromných spolutelů na poli sociální práce, přičiňujících výdatněji k uplatňování zásad mravních, než mohou mnozí z nich postihnouti a oceniti. Ostří jich zbraní trefuje bohužel nebohou oběť lidských neukrotitel- ných pudů, a nikoliv skutečného vinníka, ježto upírá se a za- tracuje poskytování hmotné podpory nevinnému dítěti, čelící k fyzické, mravní a sociální záchraně plodů tak zvané „volné, divoké lásky“. Z neznalosti skutečných poměrů hlásají i mnozí, že poskytováním podpory vlastní chudé matce nalezince, aby mohla konati povinnosti mateřské, množí se nemanželské porody, ač ve skutečnosti ve vlasti naší je od r. 1860 do roku 1903 počet nemanž. porodů v progresivním úpadku s 153‰ na 118‰, a ačkoliv dle statistiky za celé půlstoletí v zemi naší ze všech nemanž. dětí přichází pouze 10% v porodnici na svět, kdežto ostatních 90%, na něž se z fondu zemského žádná pod- pory neudílí, rodí se mimo ústav. Haraší se takto slepě dvoj- sečnou zbraní proti nesprávným předpokladům a zapomíná se, že znesnadňuje a maří se snahy, čelící k uplatňování nejvzneše- nějších zásad mateřství, totiž přirozené výživy dítěte prsem

vlastní matky, utužování pásky mezi matkou a dítětem, usnad- ňování konání povinností mateřských a vedení otce nemanž. dítěte ke konání povinností otcovských. Potřebu podpory i man- želských dětí chudých rodičů nikdo tím nepopírá. Podpora chudých dětí manželských dle dosud platných stanov nalezine- ckých není však v nížádném vztahu a v žádné příčinné sou- vislosti s podporou nalezineckou, což nemělo by býti neznámo k doзору na nalezence zákonitě povoláním kruhům; nýbrž podpora chudých dětí manželských, patří do rubriky p é č e c h u d i n s k é, a mohl by mnohý planý kritik a přísný mora- lista součinností svou na pravém místě t. j. při projektované úpravě veř. chudinství zemského výdatněji uplatniti své rady, než planými rekriminacemi a dogmaty na místě nepravém.

Zemskou správou projektovaná časová reforma přiměre- ného zaopatření nemanž. dítěte má ve všech kulturních státech postavena býti na pevné základy umístění a zaopatření dítěte u vlastní matky — pokud to jen možno — aneb u prarodičů a pokrevných příbuzných dítěte. Bylo by velice záslužno, kdyby ve všech kruzích dostalo se zdravým, časovými sociál- ními potřebami kázaným a prospěšným těmto zásadám i správ- ného porozumění.

9. Nesnáze úpravy poručení nalezinců; zavedení zjišťování otcovství.

I v oboru úpravy poručení a opatrovnictví a v postupné úpravě právní ochrany dítěte bylo ředitelství nalezince, co poručenskému úřadu svěřených dětí vzhledem k nedostatečné jednotnosti soudní praxe u různých c. k. okr. soudů, jakož i vzhledem k nedostatku jednotného a stejnoměrného nazírání a jednotného provádění výkonů právních v oboru ochrany dítěte, zápasiti se mnohými překážkami a nesnáze.

Nebylo u nás dosud jednotného souvislého a homogenního zákonitého podkladu pro ochranu nalezenců, sirotků a dětí opu- štěných.

Ředitelstvím ústavů nalezineckých svěřeno bylo na základě dv. dekretu ze dne 17. srpna 1822 čís. 1888 poručení na děti nemanželské ošetřované v nalezinci zemském.

Poručení toto mělo však bohužel pro obmezenou inge- renci a pravomoc ředitelství ústavu zákonitě zaručenou, jakož i pro nejasnost dosavadních zákonitých ustanovení větším dílem ráz pouze formální.

Veliké nedostatky uvedeného poručení pocítovala ob- zvláště ona ředitelstva nalezinců, která pokoušela se v praxi

uplatnění právomoc, propůjčenou jim řečeným dv. dekretem k ochraně práv svěřenců svých proti otcům dětí nemanželských.

Ředitelstva tato poučena byla záhy o příliš obmezené své právomoci, ne-li dokonce o úplné málomoci, spočívající hlavně v té okolnosti, že v otázce ochrany dítěte bylo dosud ředitelství ústavu jako pouhá právní a nikoliv fyzická osoba odkázáno jediné a výhradně na přání a libovůli matčinu, a vedle toho větším dílem na prostého, docela neuvědomělého a povoláním svým obmezeného opatrovníka či kuratora ad actum, nemajíc vlastní samostatné poručenské ingerence a právomoci.

Následek toho byl, že nestaraly se ústavy nalezinecké do posledních dob, aby svěřencům jejich aspoň při vystupování z péče ústavní dostalo se pravidelně a bezvýjimečně poručníka či opatrovníka, tak že ještě v posledních letech přicházely semotam případy, že v 10—15. i ve 20. roce neměl mnohý nalezenec ni poručníka ni opatrovníka.

U vědomí těžkého sociálního zla, vyplývajícího následkem nedostatků takých, a vedeno byvší snahou, aby fyzická i mravní výchova nalezců byla zlepšena, snažilo se ředitelství nalezince pražského pomocí písemné ankety s c. k. okr. soudy a pomocí sebraného bohatého materiálu získaného ze skutečného života, jakož i pronikavým studiem otázky opatrovnícké a poručenské nabýti pevného podkladu k zdárnému řešení otázky pro blaho dětí opuštěných tak závažné.

Písemné anketě ředitelství dostalo se plného porozumění a vřelé podpory na výši doby se nacházejícího sboru soudcovského, a potkala se tudy s úplným zdarem.

Na základě bohatých zkušeností, snesených z rozsáhlé soudní praxe zkušených odborníků, podalo ředitelství ústavu zemskému výboru král. Českého ve zvláštní zprávě ze dne 15. května 1904 čís. 318 konkrétní návrhy ohledně časové úpravy poručenství po osvědčeném vzoru štyrském a ohledně účinného uplatňování práv dítěte zjišťováním otcovství a přiřazením otců ke konání otcovských povinností.

Podněty dané ředitelstvím ve zprávě řečené shrnuty byly v tyto návrhy:

Aby zavedeno bylo s c. k. vrch. zem. soudem jednání:

1. za účelem dosažení účinného poručenství a ochrany práv dítěte po způsobu štyrském ve smyslu výnosu nejv. soudního dvoru ze 7. června 1900 čís. 7758, ohledně intenzivnějšího uplatnění práv nalezců vůči osobám k alimentaci povinným;

2. za účelem ochotného spolupůsobení c. k. okr. soudů s veř. orgány chudinskými v oboru péče o chudé;

3. aby po osvědčeném příkladu ve Štýrsku dostalo se každému dítěti účinného poručenství;

4. aby veškeré c. k. okr. soudy měly na zřeteli v první řadě příkazy humanity k opuštěnému sirotku;

5. aby do obč. zákonníku při projektované úpravě pojata byla veškerá časová opatření, týkající se ochrany dítěte, a

6. aby vzhledem k prokázaným příznivým výsledkům ve Štýrsku, Prusku, Sasku a j. v. zavedl zem. výbor potřebné šetření za účelem spracování osnovy zákona zem. pro království České na ochranu dětí nemanželských, sirotek a dětí opuštěných.

Zemský výbor uznal v plné míře podstatu vývodů ve zprávě ředit. obsažených, jimiž nade vší pochybnost prokázáno, že zastaralá forma poručenství ředitelství nalezince, vtěsnaná v úzký a nejasný soubor předpisů patentu z r. 1822, stala se na dále neudržitelnou v zájmu uplatnění práv nemanž. dětí, v ústavu narozených, a zavedl na podkladu shora nastíněných podnětů vážnou a úspěšnou akci s vrch. zem. soudem pražským.

Zem. výbor nemeškal podati presidiu c. k. vrchn. zem. soudu v Praze přípisem z 20. července 1904 čís. 57.483 v otázce řečené určité návrhy.

V pravém slova smyslu maně a nahodile dostalo se této zavedené akci velice výdatné podpory a opory takměř totožnými podněty, danými presidiu vrch. zem. soudu se strany c. k. okr. soudu Sedleckého. V podání svém stěžoval si soud Sedlecký hlavně do obtíží, s jakými potkává se zjišťování nemanželského otcovství a donucení otce nemanž. dítěte k poskytování alimentů, ježto se c. k. okr. soudy o nalezcích dovídají teprve tehdy, když dojde oznámení nalezince, že dítě vystupuje z péče ústavní.

Přípisem c. k. presidia zem. soudu z 13. července 1904 čís. 4824 požádáno bylo ředitelství porodnice, zda a jakým způsobem bylo by možno odpomoci řečené stížnosti okr. soudu Sedleckého.

V téže záležitosti dožádáno bylo ředitelství dne 22. července r. 1904 c. k. okr. soudem pro Horní Nové Město, jako vrchnoporučenským úřadem nalezců, jehož tehdejší velice horlivý sekretář ryt. Dr. Watzel v úspěšném vývoji otázky této neocenitelných zásluh si získal, jimž přísluší na místě tomto dáti plného výrazu.

Ředitelství ústavu byly nové podněty z povolaných míst tím vítanějšími, ježto těžce neslo, že do té doby vrchnoporučenskému úřadu nad značným kontingentem kolem 10 tisíc nalezců, po většině svěřených mu opuštěných dětí, scházela potřebná evidence, takže vymýkaly se tytéž úplně právní jeho ingerenci; a proto nemeškalo podati neprodleně ve zprávě ze

dne 22. července 1904 požadované vysvětlení s přímluvnými návrhy, aby učiněno bylo přiměřené opatření ku brzké organizaci právní ochrany nalezenců, jakož i k odstranění dosavadní často opětuující se protichůdnosti c. k. okr. soudů při rozhodování o povinnostech otců dětí nemanželských a ku zjednání pokud možno stejnoměrné praxe při vyřizování právních záležitostí nalezenců.

S neobyčejným a všeho uznání hodným zájmem a úsilím všech účastněných kruhů vedené této akci o zabezpečení dosud nebývalé právní ochrany nalezenců, jejímž jednotlivým fázím k vůli veliké důležitosti otázky této věnoval jsem speciální pozornost, dostalo se schválení výnosem zem. výboru ze dne 17. září 1904 čís. 88.633, kterýmž ukládá se ředitelství k. č. z. porodnice a nalezince, aby podávalo pravidelně a bezvýjimečně úřadu poručenskému t. j. c. k. okr. soudu pro Horní Nové Město v Praze periodické buď týdenní neb měsíční zprávy o každém porodu žijícího nemanž. dítěte v ústavu. Vedle toho došel pro další vývoj poručenské praxe nalezinecké významný výnos c. k. presidia vrchn. zem. soudu z 12. listopadu r. 1904 čís. 20.206, obsahující nařízení c. k. ministerstva spravedlnosti, kterýmžto výnosem v zájmu aktivování poručenské právomoci ústavu dostalo se patentu z r. 1822 jasné a přesné interpretace a jež všim právem považovati dlužno nejen za pevný podklad úpravy poručenské agendy, nýbrž za základ celé projektované ochrany dítěte.

Tím dospěl nalezinec pražský, druhý v řadě podobných ústavů v říši i mimo říši, k první závažné metě, t. j. zjišťování otcovství, na daleké drsné a kostrbaté dráze uplatňování ochrany a práv svěřeného dítěte, tak že mohl po ukončení administrativních příprav dne 1. února 1905 počítí s pravidelným podáváním periodických týdenních výkazů všech v porodnici zdejší narozených žijících dětí vrchnoporučenskému úřadu, kteréžto výkazy záležejí z prováděného v ústavu protokolárního výsledku každé ústav opouštějící nem. matky ohledně sociálních poměrů tétéž i ohledně výsledku o zjištění otce dítěte.

Chtí-li některé orgány kat. duchovenstva nyní po dvou letech ku vlastní reklamě a osobování si nepřislušné priority mentorovati ředitelství ústavu a udíletí mu moudré rady, „aby u matek do porodnice přijatých zjišťovaly se poměry otce k dítěti“, pak věru nesnadno jest říci, zda neznalost a ignorance orgánů těchto zasluhuje útrpnost, či zda úmyslné zamlčování hotových událostí a chybné informování veřejnosti, znesnadňující v míře nemalé vývoj časových oprav, nemělo by býti odmítnuto a na pranýř postaveno.

Nedá se upříti, že novou, v plénkách nacházející se institucí touto převzala správa i ředitelství ústavu na sebe nové těžké břemeno a rozsáhlé úkoly, jimž v pouhé administrativní agendě dostalo se číselného výrazu přírostem kolem 10 tisíc jednacích čísel za pouhé dvouletí 1905—1906.

Ze novou institucí zjišťování otcovství nemenší břímě uva- leno bylo i na c. k. okr. soudy a zejména na okr. soud pro Horní Nové Město v Praze, jako na vrchnoporučenský úřad, samo sebou se rozumí; a není tedy divu, že mnohý soud novou tuto přítěž práce, bez přiměřené a zasloužené náhrady, libě nenese.

Tím také možno snadněji vysvětliti si nemalé nesnáze a překážky, se kterými bylo dosud ředitelství za dosavadního provisoria bez právnické konceptní síly zápasiti, čemuž bude bohdá definitivním zřízením ochranného oddělení úplně od- pomoženo.

Za účelem žádoucího aktivování ochranného oddělení po- dány byly zem. výboru v opěťovaných zprávách četné pře- svědčivé doklady, jimiž byla prokázána veliká důležitost téhož jak s humanního, tak se sociálního i národohospodářského i finančního stanoviska.

Zvlášt neočekávaně příznivá dvouletá bilance zjišťování otcovství v ústavu pražském poskytuje velice imposantní vý- sledky, budící veliké naděje v projektované právní ochranné oddělení.

Zejména v sociálním ohledu jest potěšitelným úkaz, že soudním nesporným řízením doznalo 92% mužů otcovství, z nichž 44% přislíbilo protokolárně manželství a legitimaci dítěte.

Kromě toho nesporným řízením ve 186 případech složeno bylo odbytného na alimentech 82.041 K a podáním žaloby obnos 26.498 K, nečítaje dobrovolné a prisouzené měsíční ali- mentační příspěvky. Vedle toho vykazují správní záznamy ústavu, že r. 1905 legitimováno bylo nalezenců 519 a r. 1906 568; jakož i dále, že na příspěvcích ze splátek alimentálních ku krytí nákladů ošetrovacích na nalezence v Čechách zi- skáno bylo

r. 1904	10.148'56 K
r. 1905	10.218'28 K
r. 1906	13.170'05 K.

Dle příznivých zkušeností nabytých hlavně ve Štýrsku po- vede ochranné oddělení veškeru poručenskou agendu zjedno- dušeným, po příp. zkráceným způsobem se soudy, bude hájiti zájmy fondu zemského při jednáních paternitních u soudu po-

ručenského, spravovati alimentální poplatky, povede tytéž v evidenci a v případě potřeby bude je vymáhati, jakož i bude opatřovati po případě potřebné informace a podávati je zástupcům dítěta zřízeným pro případ dle § 64 č. 4 c. ř. s.

Dle osvědčené praxe ve Štýrsku a zvláště po osvědčeném vzoru lipském bude místo dosavadních, soudem obyčejně s překonáním neobyčejných nesnází vyhledávaných, nespolehlivých, nezkušených a nevědomělých kuratorů ad actum za generálního opatrovníka dětí v ústavu ošetřovaných ustanoven přednosta ochranného oddělení, jenž bude mimo jiné na základě zvláštní plnomocenské legitimace zem. výboru zastupovati i nárok zem. správy, jako zástupce zem. chudinského fondu na částečnou náhradu ošetřovacích nákladů, vydaných ze zem. chudinského fondu na nalezence, a vedle toho v pádu potřeby zastávati i úřad poručníka nalezence proti otci téhož.

10. Nesrovnalosti v pojmání časové ochrany dítěte se strany některých soudů; zřízení ochranného oddělení při zem. nalezinci.

Za účelem definitivního aktivování ochranného oddělení při pražském nalezinci učinil zem. výbor již při jednání o rozpočtu na r. 1907 přijetím příslušné položky na systemisování potřebné konceptní síly právnické, jakož i o zvláštní zprávě ohledně ochranného oddělení dne 6. března 1907 zásadní rozhodnutí, kterému dostalo se schválení zemského sněmu král. Českého dne 27. března 1907, tak že nejdéle do konce měsíce září b. r. bude se vší pravděpodobností blahodárná akce tato aktivováním ochranného oddělení korunována dovršením a uskutečněním započatého díla.

Nedá se upříti, že stav soudcovský ve svém celku s plným porozuměním veliké důležitosti v život uváděné nové ochranné instituce — nehledě ku svému přetížení — dle možnosti usnadňoval těžké úkoly ředitelství, jako poručenského úřadu. Případy, v nichž naráží dosud ředitelství u soudů na překážky, jsou celkem více méně ojedinělé, sporadické, a zakládají se v celé podstatě na dosavadní různosti subjektivního odborného nazírání a při úplné svéprávnosti jednotlivých soudců na nestejněměrnosti výnosů některých okr. soudů. Nesrovnalostem těmto nemohlo ředitelství vzhledem ku opětuujícímu se promlčení odvolací lhůty kuratorem ad actum dosud bohužel náležitě čeliti. Nesnáze řečené pomínou bohda, jakmile ochranné oddělení právní v život vstoupí.

Hlavní podstata nesrovnalosti, ano mnohdy přímo protichůdnosti pojmání zákonitých předpisů a vynášení rozsudků

některých c. k. okresních soudů v záležitosti uznání povinností alimentálních matkou dítěte prokázaných otců nalezenců, spočívá v nápadné rozmanitosti a nestejněměrnosti interpretace §§ 166 a 167 vš. obč. zák.

Jsouť do dnešního dne mnohé okr. soudy, jichž rozsudky svědčí spíše zájmům otce a jež jsou přímo na úkor dítěte i ústavu, a odporující názorům většiny c. k. okr. i krajských soudů a i c. k. nejv. dvoru soudního, zejm. výnosům ze dne 18. prosince 1867 čís. 9801 G.-U. 2951, jakož i z 11. července r. 1905 čís. 11.199, jimiž zjednána byla zákonitá platnost zásad: „že nárok na výživu, vychovávání a zaopatření dítěte přísluší nemanž. dítěti oproti otci bezpodmínečně, a že nárok ten nikterak není dotčen okolností, že snad dítě vydržováno jest zcela nebo z části někým třetím (na př. ústavem), a že ústav nalezinecký vede na dítě náklad toliko nejnutnější“.

Soudy, jež neuznávají tuto dle názoru ředitelství jedině správnou interpretaci ustanovení obč. zákona v rozsudcích vynášených, odsuzují otce nemanž. dítěte k placení alimentů větším dílem teprve od doby, kdy dítě vystoupí z péče nalezinecké, poukazující, že až do té doby náklad na dítě vede ústav nalezinecký sám. Z důvodů rozhodovacích, jež bývají různé, uvésti dlužno několik nejpodstatnějších, tak zejména:

a) „že ústav a nikoliv snad žalobce (tedy opatrovník ad actum) má nárok žadatí na nemanž. otci náhradu nákladu skutečně učiněného“;

b) „že alimentární povinnost otce dle povahy a přirozenosti věci předpokládá, že někdo jiný, ať z motivu jakéhokoliv výživu dítěte neposkytuje; neboť dítě má potřebí jen výživu jedné, nikoliv dvojí, a požívajíc zaopatření již od jedné osoby, nemůže se ho domáhati ještě od osoby jiné, nýbrž pouze 3. osobě náležel by za podmínek § 1042 obč. z. nárok na náhradu (škodu) vynaloženého nákladu“;

c) „poněvač do 6. roku nese náklad na dítě ústav, pokud se týče zem. fond, a poručenstvo (?) tedy náklad takový opatřovati nemusí, poručenstvo neb opatrovnictvo nemůže však domáhati se nároku, že žalovaný je povinen zapravovati poplatky a vůbec vše, co porodnice požadovati bude, protože k zastoupení ústavu toho oprávněno není“ (dle všeho docela spletené pojmy);

d) „neboť dle názoru některých soudů teprve po 6. roce nastane potřeba o výživu dítěte se starati. Žalobci schází legitimace k vymáhání alimentů po dobu tu, a jestliže nalezinec, tedy osoba 3. opatřuje náklad, ku kterému žalovaný po zákonu je povinen, může nalezinec, ale nikdo jiný domáhati se náhrady nákladu dle § 1042 obč. zák.; poněvač však touto

žalobou se tak nestalo, nemohly býti dítěti alimenty přisouzeny již od podání žaloby“;

e) jiné soudy poukazují, že „odsouzení obžalovaného ku placení alimentů v době zaopatření neplnoletého v zem. porodnici a nalezinci nemohlo státi se proto, ježto je tamní péče dítěte pro toto bezplatnou a příjmům otcovým odpovídající“; a j. v.

Naproti těmto uvedeným důvodům rozhodovacím vyzněla většina dosavadních rozsudků soudních ve smyslu interpretace shora uvedených dvou výnosů c. k. nejv. dvoru soudního a sice v následovním, z jednoho soudního výnosu doslovně reprodukováném, znění:

„Naproti tomu neuznal soud, že by žalovaný potud, pokud dítě bude v péči pražského porodince a nalezince, vůbec ničeho na dítě přispívatí neměl, neboť řečený ústav obstarává na tu dobu poručenského právo nad dítětem, a bude povinností jeho penězi od otce přijatými buď dítěti přilepšiti, aneb obnosy ty zúčtovat ve prospěch zem. fondu, jenž potřeby dítěte arcif provisorně uhrazuje, ale má zároveň nárok náhradní proti těm, jimž zákon o výživu dítěti starati se ukládá.“

Za účelem zjednaní žádoucí stejnoměrnosti a jednotnosti v interpretaci §§ 166 a 167 obč. z. c. k. okr. soudy v zájmu uplatnění práv ústavu svěřeného dítěte, dovolávalo se ředitelství, jemuž za nynějších poměrů pravidelným opožděným doručováním spisů soudních možnost odvolati se následkem promlčení bývá vzata, intervence c. k. zem. soudu, jenž doporučoval, aby opatrovník k činu z rozsudku v I. instanci vyneseno, pakli by se jím nezletilé dítě ve svých nárocích za stížena pokládalo, se odvolal.

A c. k. presidium vrch. soudu zem. odpovědělo, že: „pakli po názoru ředitelství některá rozhodnutí neodpovídají zákonu, pokud se týče rozhodnutí c. k. nejv. soudn. dvoru v jiné právní záležitosti vydanému, nelze c. k. presidiu vrch. soudu zemského, ježto tu jde o věc judikatury, těm kterým soudům okresním vydati příkazů neb poučení.“

Následkem toho obrátilo se ředitelství v zájmu svých svěřenců přímo na jeden z oněch soudů, jenž nejčastěji a nejpříkřeji odmítal nároky nalezince resp. kuratora ad actum, připojivši objasnění svého stanoviska, ve kterém poukázáno bylo především, že dotyčný soud nešetří náležitě interpretace §§ 166 a 167, obsažené v obou shora citovaných výnosech nejv. soudn. dvoru, bezpochyby z té příčiny, že dle všeho nebyly dotyčnému soudu dosud známy základní novodobé zásady a normy nalezinectví, dle nichž výhody, jichž poskytoval původně státní nalezinec dítěti, spočívaly jediné a výhradně na tehdejším

předpokladu, že otec nemanž. dítěte v porodnici zrozeného je neznámý či nezvěstný, a že pátrání po otci na základě josefínských zásad k vůli přísně předepsanému utajení porodu nalezence, bylo naprosto vyloučeno, tak že dítě to všeobecně považováno a prohlašováno bylo za dítě „bez otce“, kteréžto výhody, poskytované druhy nezvěstným ploditelům nalezenců, nynějším soustavným zjišťováním otcovství pozbyly úplně dřívější své oprávněnosti. Dále zůstala dle všeho některými soudy nepovšimnutými dosud platná ustanovení, byť i zastaralého statu tu zem. nalezince, že výhoda bezplatného zaopatření dítěte v péči nalezinecké do 6. roku, po případě v péči vl. matek částečně do 4. r., poskytována byla jediné v zájmu dítěte a chudé matky téhož, a k tomu ještě, v předpokladu vyplnění jistých výkonů či dvojice služeb se strany matky v porodnici a nalezinci, a vedle toho pouze v případě prokázané chudoby; že však výhody řečené nepřísluší nikdy k dobru otce dítěte.

Tím jest dle názoru ředitelství nade vši pochybnost jasno, že počínaje novou epochou nalezinectví, jež datuje zrušením prvotního absolutního tajemství, a kdy v ústavu nalezineckém zavedeno bylo v každém případě bezvýjimečně zjišťování otcovství, vzešla i soudům povinnost, aby v případě prokázaného zjištění otce ve smyslu §§ 166 a 167 přidržely otce dítěte ke konání povinností otcovských beze všeho ohledu, zda na výživu dítěte přispívá ústav celým obnosem ošetrovného do 6. roku anebo částečně dvěma třetinami do 4. roku. Zákonitě povinnosti nemanž. otce zůstávají netknuty takým částečným neb úplným zaopatřením dítěte ústavem nalezineckým, a to tím spíše, ježto povinnosti ty dlužno vším právem považovati pouze za náhradní pro ony případy, kdy a pokud by nebyl zjištěn otec dítěte, jelikož zabezpečen jest šem 1042 ústavu nárok náhradní proti tomu, jemuž zákon o výživu dítěte starati se ukládá, kterýžto nárok měl by při každém rozsudku býti ústavu proti otci dítěte výslovně soudem prokázán a prohlášen.

Předpoklad vyslovený v několika soudních výnosech: „že dítě má potřebí jen výživy jedné, nikoliv dvojí,“ jeví se býti docela vratkým, a spočívá dle všeho v nedostatečné znalosti dosavadního zaopatření nalezence, jinak by při lepší znalosti zbedovaných poměrů zaopatření dítěte u chudických pěstounů a se zřetelem na zastaralou, nepoměrně nízkou a nynějším poměrům drahotným docela nevyhovující sazbu ošetrovného nemohl ubohému, po většině u nuzných pěstounů strádajícímu a fysicky ohroženému nalezenci odepírati nárok na výživu dostatečnou a náležitou, na niž má plné právo, a ku které je zákonitě v první řadě povinen přispěti otec, a to tím spíše, ježto

jedná se o záchranu před fysickým úpadkem dítěte. Tímtež právem, jakým odpírá soudce podporu dítěte, mohl by při obvyklém dosud naturálním zaopatření chudého hladovického příslušníka ve mnohých obcích od domu k domu, upírati chudásovi právo na nasycení v předpokladu, že se mu dostalo almužny či okamžitého zaopatření v tom či onom čísle.

Ředitelství učinilo uvedeným tímto vysvětlením svého stanoviska ovšem pouze svoji povinnost bez ohledu, zda dostane se mu dotýčným soudem slechu či ne.

Zatím c. k. okr. soud pro Horní Nové Město znaje jako vrchnoporučenský úřad veliké nesnáze, jaké bylo ředitelství překonávati, prve než bylo zřízeno ochranné oddělení právní, dal ředitelství následovní pokyn: „že by v případě, kdy by ředitelství navrhovalo podání žaloby nejen na uznání otcovství, ale i placení výživného k rukoum ústavu, doporučovalo se, v přítomném případě i ve všech jiných takových případech, aby dalo kuratoru ad actum zvláštní plnou moc svoji, ježto pak tu právní postup je zákonně odůvodněn i dle § 1042 ob. z. obč., a nebylo by tu nedostatku aktivní legitimace kuratora, jež ve mnohých případech již měla a mohla by míti za následek zamítnutí žaloby, pokud žádáno v ní placení alimentů po tu dobu, co dítě nalezení se bude v péči ústavní.“

V posledních dobách c. k. okr. soud pro Hor. Nové Město, jako vrchnoporuč. úřad, patrně z přílišného přetížení agendou vzešlou aktivováním právní ochrany nalezenců, a v předpokladu, že právní oddělení v naleznici již funkci svoji započalo, přenáší soustavně jednotlivé úřední výkony, spojené s vymáháním alimentů a s prováděním poručenské agendy na ředitelství ústavu, jako na úřad poručenský. Tak ve sporném případě, kdy naléhal ústav, aby vrchnoporučenský úřad proti otci zakročil, dal řečený soud 20. července 1907 výnos, v němž podotýká, že, „ježto v případě tomto ústavem vznesený nárok proti nem. otci týká se úhrady alimentů pro praeterito vzešlých, zakládající se na ustanovení § 1042 vš. zák. ob., nepřísluší soudu poručenskému o přiměřenosti nabídnutého obnosu se vyjádřiti, nýbrž přísluší pouze ústavu samému, jakožto ústavu veřejnému a ne jako zákonnému zástupci dítěte. S ohledem k tomu je i event. vymáhání požadavku toho věci ústavu samého.“

V jiném případě, v němž žádalo ředitelství ústavu, aby byl kurator dítěte soudem vyzván k vymáhání alimentů, bylo dáno řečeným soudem ředitelství na vědomí, že náleží správě ústavu samé, jako nynějšímu opatrovníku dítěte, aby sama proti otci o vymožení alimentů zakročila. — V případech, kdy otec nalezence při roku prohlásí, že pojme matku dítěte za

manželku, poukazuje řečený vrchnoporuč. úřad ředitelství následovním stereotypním výnosem: „že jest na správě porodnice samé, jakožto dočasném poručníku, aby k tomu působila, by nemanž. otec dítěte legitimaci téhož sňatkem provedl, a aby soudu svého času bylo sděleno, že nemanž. otec matku dítěte za manželku pojmal.“

V záležitosti jiné, kdy opatrovník k činu k roku se nedostavil, ač tak učiniti výslovně slíbil, a tím nezletilou nalezenu pro zmeškání bez viny ústavu o veškerá práva k nemanž. otci jejímu zbůhdarma připravil, zamítl c. k. nejv. soudní dvůr rozhodnutím z 9. července 1907 č. 8922 odvolání ředitelství ústavu s výslovným poukazem, že opatrovník k činu sám přiznává, že stání soudní jen ze zapomětливosti zmeškal, tak že způsobeno bylo promeškání touto zapomětливostí a nikoliv vytýkanou vadou formální.

Případy uvedené jsou beze vší pochyby pádným a přesvědčivým důvodem pro velikou a naléhavou důležitost, aby právní ochranné oddělení při zem. naleznici co nejdříve bylo aktivováno, a aby osvědčené síle právnické svěřeno bylo vedle generálního plnomocenství zem. výboru i generální poručenství nad naleznici, pod poručenstvím ústavu se nacházejícími.

11. Přehledný soubor nových reforem zemské péče nalezinecké a sirotčenské.

V posledních dvou letech pracuje zem. výbor král. Českého za pomoci ředitelství zem. naleznice na základě bohatého materiálu opatřeného provedením rozsáhlé písemné ankety se všemi povolanými dozorčími orgány, jakož i na základě hojných zkušeností z praxe a z vykonaných inspekci s veškerým úsilím o organizaci dozoru na pěstouny i nalezence, jakož i o úpravě péče dětí u vlastních matek a příbuzných se zvláštním zřetelem na obmezování konkubinátů, dále o řešení otázky postupného úbytu pěstounů nalezenců vůbec a na prs zvlášť, jakož i neméně o opatření opuštěných a ohrožených nalezenců po 6. roce vůbec a o přiměřeném opatření rachitiků a mrzáků zvlášť.

Ač i ohledně potřeby a způsobu úpravy dozoru jevila se mezi dozorčími orgány zvlášť mezi jednotlivými soudy značná různost názorů, pokročila věc přece již tak daleko, že vydána byla pro pěstouny zvláštní podrobná instrukce o způsobu výživy a výchovy dítěte, jakož i o jejich povinnostech a právech, bez které nebylo možno pomýšleti na svědomité plnění povinností pěstounů. Vedle toho

nachází se hotová osnova předpisů i pro dozorčí orgány v úř. jednání zem. správy.

K dozoru mají být vedle sirotčích rad místních a okresních a vedle lidumilných spolků stanoveni zvláštní placení dozorčí orgánové, v jichž čele státi má lékař a duchovní.

Vedle toho zařízen byl v Praze a okolí na zkoušku dozor dámský, při němž pozorována již ve prvých počátcích nemalá horlivost.

K zamezení hrozivého úbytu pěstounů pomýšlí se vedle částečné úpravy ošetřovného na všemožné usnadnění péče dětí vl. matkami zvlášť v době kojenecké, jakož i jich pokrevními příbuznými se současným soustavně prováděným donucováním otců nemanž. dětí k přivádění na dítě.

Matkám žijícím v trvalém a skutečnou potřebou neprokázaném konkubinátě nemá se na dále dostávat podpory na dítě, nýbrž jedině vyjimečně na přechodní a dočasný konkubinát, v případě prokázané dočasné nemožnosti uzavření legálního sňatku, na př. do doby branné povinnosti, a v případě tom, kdy pro zákonité překážky nemohl by otec jiným než naturálním způsobem konati povinnosti otcovské.

Pro děti docela opuštěné po 6. roce, o které chudička dom. obec nemůže se náležitě postarati, zřízena byla za vynikající součinnosti lidumilných dám zvláštní instituce „Domov pro děti opuštěné a osiřelé“, která vedle rodinné výchovy zařizuje ústavy dle rodinné soustavy skupinové, a stará se o děti do 14. po příp. do 18. roku. První ústav toho druhu zřízen byl z daru šlechtné lidumilky pí. Parmové v Záběhlicích.

Rachitické a mrzáci mají být opatřeni ve zvláštních koloniích pod dozorem lékařským, a v případě potřeby má se jim dostati kurativního opatření v ústavech, o jichž zařízení se taktéž jedná.

Nejbezpečnějším paladiem ochrany dítěte a korunou díla bude však jedině úprava péče o veškeré opuštěné děti zvláštním zákonem zemským pro ochranu nalezenců, sirotků a dětí opuštěných až do 18. roku, jakož i zvláštním zákonem říšským.

Jedině pomocí zvláštního zákonodárství a pomocí jednotného a homogenního podkladu zákonitého možno nadíti se, že odstraněny budou veškeré různorodé interpretace stávajících nedostí přesných ustanovení, jakož i mnohé kollise a nesnáze při provádění a uplatňování právní ochrany dítěte v praxi.

S potěšením a vnitřním zadostučiněním možno zaznamenati, že zemská správa již docela vážně jedná o osnově zákona o ochraně dítěte, sdělané ředitelstvím zem. nalezince již r. 1905, které dostalo se mocné opory takměř soudobným předložením základních zásad osnovy ochranného zákona i se strany c. k. místodržitelství král. Českého zem. správě.

I je tudíž docela oprávněna naděje, že zemský sněm král. Českého přikročí se vším možným urychlením k uzákonění jedné z nejzávažnějších časových sociálních zákonitých předloh.

Velikou závadou a nejpodstatnější příčinou opožděného vývoje obou nejzávažnějších odvětví veř. chudinství, totiž nalezince a sirotčinství, jakož i institucí k ochraně dítěte sloužících v Čechách vůbec, bylo zajisté, že dosud v sněmu zemském nebyla docílena dohoda o základních zásadách časové úpravy veř. chudinství a o zákonodárném sdělení dotyčné předlohy. Tím stalo se i, že v zemi naší scházel při úpravě nalezince a sirotčinství stejnoměrný a jednotný podklad a postup, který zvlášť při úpravě dozoru na nalezence a sirotky byl nemálo na závalu a ochromoval žádoucí organizaci téhož.

Tím jedině vysvětliti možno mnoholetou stagnaci na dráze vývoje sirotčinství a nalezince, čímž jedině stalo se, že byli jsme mnohými zeměmi daleko předstíženi.

Za to učinila zemská správa založením zemského fondu sirotčího ze správních přebytků pokladen sirotčích zákonem zemským z 29. října 1902 zvláštní zásluhou přís. K. Adámka v opatřování chudých sirotků a opuštěných dětí neobyčejný ano v pravém slova smyslu epochální pokrok, jenž ozařuje se v statistických číslicích koncem r. 1906 v plném zářivém svém lesku.

Při provádění zákona sirotčenského pečoval zem. výbor především, aby se dostalo ze zem. fondu sirotčího podpory pokud možno největšímu počtu sirotků a opuštěných dětí, při čemž trval programově na tom, že musí býti základem akce zem. fondu sirotčího výchova sirotků a opuštěných dětí v rodině, a že mají býti do odborných humanitních ústavů dávány sirotci toliko výjimkou; v ústavech má se výchova obmezovat především na dítky choré fysicky a duševně. Proto nepřistoupil zem. výbor přímo k zakládání zvláštních zaopatřovacích ústavů zemských. Dozor na sirotky svěřen byl okresům, kterým dáno na vůli, aby zřizovaly si ku pomoci dozorčí komise.

Tímto způsobem podařilo se zemské správě z počtu 26.918 sirotků od 6—14 let v zemi naší zaopatřiti do konce r. 1906 v rodinné péči celkem 2786 chudých dětí osiřelých nákladem 293.494 K, a mimo to v sirotčincích a odborných ústavech

lidumilných (pro slepé, hluchoněmé, slabomyslné, tuberkulosní atd.) 740 dítek nákladem 214.918 K, dohromady tedy 3526 sirotků nákladem 548.413 K. Kromě toho je z fondu sirotčího zřízeno při odborných školách hospodářských, řemeslnických a průmyslových 104 stipendií nákladem 28.644 K; spolku „Domov pro děti opuštěné a osiřelé“ a novému ústavu pro epileptiky v Libni a konečně pro rakovinu poskytnuto po 10 stipendiích.

Jedině podporám plynoucím ze zemského fondu sirotčího vděčí země naše utěšený rychlý vzrost počtu sirotčinců po okresích, jenž dosáhl r. 1906 již výše 60, a kromě toho přispívá zem. výbor ku opatrování a výchově 429 dětí hluchoněmých ve 4 ústavech, 334 slepých ve 3 ústavech, 70 slabomyslných a kretinů v jediném ústavu, a několika mravně spustlých v jednom ústavu; nečítaje v to 3 zem. polepšovny, v nichž umístěno bylo kolem 250 mladistvých káránců. Vedle toho jsou toho času 3 soukromé vychovatelný v okolí Prahy v Libni, na Král. Vinohradech a v Říčanech.

Pro osoby ku práci neschopné, s neduhy vylučujícími přijetí do v. nemocnice, zařízeno bylo do r. 1906 okresy po příp. obcemi v zemi naší celkem 10 chorobinců, jež vedle starých neduživců poskytovaly částečně útulek i skromnému počtu chorých dětí.

Dále vykazuje seznam vrch. zem. soudu v roku 1901 v Čechách celkem 253 spolků dobročinných, ústavů a nadací, vztahujících se ku ochraně, výchově a záchraně dítěte.

Kromě toho doplněna byla instituce ku ochraně dítěte velice důležitým odvětvím, sloužícím ku ochraně dítěte, t. j. místní či obecní sirotčí radou.

Dle sdělení věstníku minist. spravedlnosti byly od 1900 do 1906 zařízeny ob. sirotčí rady v Čechách celkem v 72 okresích.

Kdož nevíval by potěšitelné, jaré hnutí, čelící k opatrování sirotků, opuštěných dítek i chudiny, jež probuzeno bylo ve vlasti naší v posledních letech iniciativou zem. výboru, vytrýskující z hojných, leč dosud bohužel časovým potřebám daleko nevyhovujících zříděl zem. fondu sirotčího. Není žádné pochyby, že oživený ruch na poli humanity bohda přispěje k hojnému vzrostu různorodých lidumilných institucí, tak že bohda zanedlouho se podaří dohoniti, co během let minulých bylo zanedbáno.

Široká veřejnost česká vycítuje nepopíratelnou blahodárnost a neodkladnou nalehavost řešení velikých sociálních úkolů doby na poli humanity. Nevyhnutelným předpokladem zdárných výsledků na poli tomto ve vlasti naší bude soustavné probouzení, oživování a sílení součinnosti celé naší společnosti, všech korporací a samosprávných sborů s nadějně započatou, rozsáhle

založenou akcí správy zemské, a získání i správy státní ke konání její povinností.

V našem století, jehož předností jest povznášení ducha, jehož triumfem je humanita, a hrdostí spravedlnost, nesmí i státní správa uzavřítí sluchu svého sirotě a nezavinělé opuštěnosti!

Letošní březnový kongres Vídeňský pro ochranu dítěte, beze všeho odporu dílo vlády rakouské, korunované plným zdarem, měl v prvé řadě dokumentovati vřelou účast kruhů vládních na novodobém živém hnutí na poli lidumilství v říši naší.

Vyjímaje na povrch hladiny deroucí se centralistické tendence i na poli filantropie, zaznamenati dlužno jako nepopíratelnou zásluhu kongresu Vídeňského nejen bohatou snůšku cenných dosud porůzných dat a hojného odborného materiálu, nýbrž i žádoucí koncentraci pracovních sil k jednomu pevnému cíli, organizaci práce přesným vytčením příštích cílů a úkolů, vytřibení názorů, mohutné oživení zájmů a porozumění kruhů široké veřejnosti, a zjednání pevného podkladu k opravdové účinné práci.

Vládní program, tvořící hlavní podklad jednání sněmovního, vyzněl: ve zřízení st. ústředny ve Vídni s ustavením se permanentního výboru ze zástupců všech království a zemí k udržování stálých styků na poli sociální práce, v průpravě a v soustavném provádění zákonodárných reforem v oboru ochrany dítěte a ošetrovné péče mládeže, a to především: zlepšením péče o nemanž. děti, úpravou dozoru, úpravou poručenství, zvláště zřízením generálního poručenství a poručenství ústavů, zavedením poručenských rad, připuštěním žen k poručenství, dále pak různými reformami trestního zákona a pod.

Zásluhou kongresu Vídeňského bylo kromě toho i zřízení zvláštní zemské komise pro ochranu dítek a péči o mládež u c. k. místodržitelství v Praze, ovšem s nevyhnutelným u nás politickým příděchem osudného tříštění ve dvě národní sekce českou i německou i na poli lidumilství.

Nejbližší budoucnost ukáže, zda a pokud státní orgánové naší zůstanou věrnými čistě kulturní, sociální a národohospodářské misi a heslu danému vládou: „že pro stát i národ není vyšších hodnot životních nad jeho mládež, a stát i národ žije pro budoucnost“.

= + =

REV 15

OBSAH.

	Strana
1. Historický vývoj nalezinectví a sirotčerství v Čechách	5—13
2. Vnitřní zařízení a správa staré porodnice; základní zásady josefínské instituce nalezinecké	13—18
3. Stinné stránky prvotní soustavy nalezinecké a postupné omezení nepřiměřených práv matek v zájmu dítěte	18—22
4. Kritický rozbor zastaralé soustavy nalezinecké a vítězná převaha nových zásad o ochraně dítěte	22—30
5. Národohospodářská, sociální a hygienická bilance soustavy nalezinecké	30—33
6. Mravní, ethické a sociální předpoklady časových reforem soustavy ochrany dítěte	33—37
7. Postupný vývoj právní ochrany dítěte	37—39
8. Stálé upadání jistých kruhů dozorcích do starých předsudků	39—41
9. Nesnáze úpravy poručenství nalezců; zavedení zjišťování otcovství	41—46
10. Nesrovnalosti v pojmání časové ochrany dítěte ze strany některých soudů; zřízení oohranného oddělení při zemském nalezcinci	46—51
11. Přehledný soubor nových reforem zemské péče nalezinecké a sirotčenské	51—55

ÚK PrF MU Brno

3129S31089